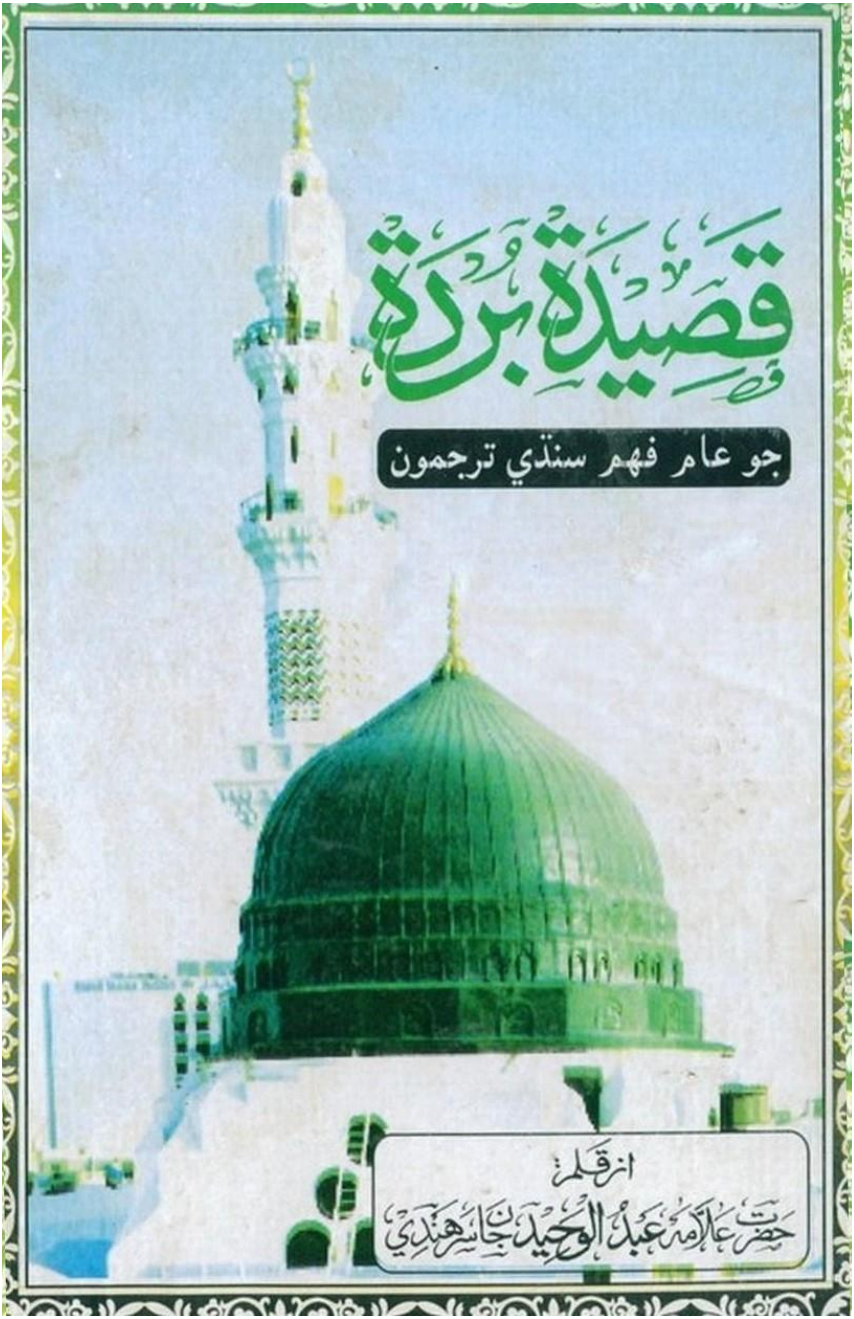
قصيدة بردة
جو عام فهم سنڌي ترجمو
از قلم
حضرت علامه عبدالوحيد جان سرهندي

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

وَرَفَعۡنَا لَكَ ذِكۡرَكَ (القرآن)

ترجمون: ۽ اسان خاص توهان لاءِ توهان جو ذڪر بُلند ڪيو

قصيدة بردة شريف

جو عام فهم سنڌي ترجمون

از قلم:

حضرت علامه عبدالوحيد جان سرهندي
درگاهه مجدديه ـ ٽنڊوسائينداد ـ ٽنڊومحمدخان ـ سنڌ

شايع ڪندڙ : حضرت علامه عبدالوحيد جان سرهندي:www.sirhindi.com

ڪمپوزنگ: احمدخان پرڳڙي بدين

ڊجيٽل ايڊيشن:
2018ع

سنڌ سلامت ڪتاب گهر

سنڌ سلامت پاران:

سنڌ سلامت ڊجيٽل بوڪ ايڊيشن سلسلي جو نئون ڪتاب **”قصيده برده شريف جو سنڌي ترجمو“** اوهان اڳيان پيش آهي، جنهن جا مترجم علامه عبدالوحيد جان سرهندي صاحب جن آهن.

هن قصيده بُرده شريف جي ناهيندڙ جو نالو ابُو عبدالله شرف الدين محمَّد بن سيد ڏلاڏسي بوصيري رحمة الله تعالىٰ عليه آهي . ڏلّاسُ مصر جي هڪ شهر جو نالو آهي.

هن وقت تائين هن قصيده بُردہ شريف جو ترجمون تقريباً ۴۰ ٻولين ۾ ٿي چڪو آهي. عالمِ اسلام جي ڪيترن ئي محقق عالمن هن قصيده بُرده شريف جون شرحون عربي، فارسي، تُرڪي، انگريزي، جرمني، فرينچ، سنڌي، اردو وغيرهم ۾ لکيون آهن.

ٿورائتا آهيون بدين سان تعلق رکندڙ مانواري مهربان احمد خان پرڳڙي جا جنهن ڪتاب ڪمپوز ڪري سنڌ سلامت ڪتاب گهر لاءِ موڪليو.

محمد سليمان وساڻ
مينيجنگ ايڊيٽر (اعزازي)
سنڌ سلامت ڊاٽ ڪام
sulemanwassan@gmail.com
www.sindhsalamat.com
books.sindhsalamat.com

بِسۡمِهٖ سُبۡحَانَهٗ وَتَعَالٰى

نَحۡمَدُهٗ وَنُصَلِّيۡ وَنُسَلِّمُ عَلٰى حَبِيۡبِهِ الۡكَرِيۡمِ ٥

وَعَلٰى آلِهٖ وَاَصۡحَابِهٖ وَاِتۡبَاعِهٖ اَجۡمَعِيۡنَ ٥

اِنۡتِسَابُ

قصيده بُرده شريف جي هِن سنڌي ترجمي کي آئون پنهنجي جد امجد (ڏاڏي بزرگوار) ۽ پهرئين بابرکت ۽ ڪامل استاد صَاحِبُ الۡعِلمِ وَالۡعِرفانِ حضرت آغا عَبۡدُاللّٰهِ جَانِ مُجددّي المعروف بہ حَضۡرَتِ شَاهِ آغا سرهندي رحمة الله عليه جن جي اسم گرامي ڏانهن مَنۡسُوبُ ڪريان ٿو.

منهنجي لاءِ اها وڏي سعادت آهي جو مون قرآن ڪريم جو پهريون سبق (بسم الله شريف) سندن حضور ۾ پڙهيو ۽ حضرت صاحب جن جي دُعائن سان مونکي ديني علم نصيب ٿيو.ذَالِكَ فَضۡلُ اللّٰهِ يُؤۡتِيۡهِ مَنۡ يَّشَآءُ ”القرآن“

ترجمه: (اهو الله تعالىٰ جو فضل آهي جنهن کي پاڻ چاهي اُن کي عطا ڪري ٿو.)

رَاقم الحُروف عَبدالوَحِيد سَرهَندي عَفِي عَنه
مؤرخه ٢١ نومبر ١٩٩٧ع ـ ازٽنڊه سائينداد ـ سنڌ

٧٨٦

پنهنجي پاران

الله جل جلالہٗ پنهنجي پياري حبيب صلی الله عليہ وآلہٖ وسلم جي صدقي هن قصيده شريف جي مترجم حضرت علامه الحاج سائين عبدالوحيد جان سرهندي فاروقي مدظله العالی جن تي ايترو ڪرم ڪيو آهي جو پنهنجي محبوب جي ثنا جي پرچار سندن حوالي ڪئي آهي.

الله تعالیٰ جيڪي عظيم شخصيتون خلقيون جن وَرَفَعۡنَا لَكَ ذِكۡرَكَ ۾ وڏو ڀرو ورتو انهن مان سائين عبدالوحيدجان بہ هڪ آهن.

گذريل رمضان المبارڪ ١٤١٧ھ / ١٩٩٧ع ۾ پاڻ مدينه منوره روانا ٿيا، اتي پهچڻ بعد آخري عشره ۾ مديني پاڪ جي حرم شريف ۾ اعتڪاف ۾ ويهڻ جي کين سعادت نصيب ٿي، تنهن سائينداد ۾ سائين ارادو ڪيو تہ هاڻي قصيده برده شريف جو سنڌي ۾ ترجمو ڪري شايع ڪرڻ گهرجي. قرآن پاڪ جي ترجمي جو سلسلو هلي پيو ۽ الحمد لله پندرهن (١٥) پاره ٽن حصن ۾ شايع ٿي چڪا آهن، دلائل الخيرات جو سنڌي ترجمو شايع ٿي عوام تائين پهچي چڪو آهي ۽ ٻين ڪتابن جو سلسلو جاري آهي. پر هن قصيده شريف جو ترجمو شايع ڪرڻ ترجيح ۾ شامل هو. عمره شريف تي وڃڻ وقت پاڻ ارادو ڪيائون تہ قصيده برده شريف جو ترجمون حرم نبوي ۾ ڪرڻ گهرجي پر اتفاق سان قصيده برده شريف تنده سائينداد ۾ رهجي ويو. پاڻ سوچيائون تہ هاڻي ڇا ڪرڻ گهرجي، اهو ڪتاب تہ مديني شريف ۾ ملندو ئي نہ آهي! پاڻ انهي فڪر ۾ هئا تہ اعتڪاف واري ڀرئين

ڏينهن ميان الله بخش سومرو صاحب کين هندستان جي ڇپيل قصيده برده شريف جي هڪ ڪاپي سندن مطالعي جي خيال سان آڻي ڏني. انهيءَ جي ملڻ سان کين اهو يقين ٿيو تہ اها ڪاپي ملڻ جو مطلب آهي تہ هن قصيدي شريف جي ترجمي ۽ اشاعت جو حُڪم سرڪارِ دوعالم صلى الله عليه وآلهٖ وسلم جن کان مليو آهي، پاڻ اتي اعتڪاف ۾ ئي ترجمي جو شروع ڪيائون.

قصيده برده شريف جي ترجمي دوران سائين جن تي محبوبن ڪريمن جو وڏو ڪرم ٿيو ۽ سندن نگرانيءَ ۾ هن عظيم ترجمي جو ڪم مڪمل ٿيو. بيشڪ هي ترجمون سنڌي زبان ۾ هڪ عام فهم ۽ منفرد ترجمون آهي.

سرڪار دوعالم صلى الله تعالىٰ عليه وآلهٖ وسلم جي ثنا ۽ سندن ثنا جي پرچار ۽ ان کي عام مؤمنن تائين پهچائڻ هڪ اهڙو عظيم عمل آهي جيڪو هر عبادت کان افضل آهي.

الله جَلَّ جَلالُہٗ پنهنجي پياري حبيب جي صدقي سائين کي همت ۽ طاقت ۽ روحانيت سان نوازي ۽ علم و عرفان سان سرفراز فرمائي، جيئن پاڻ عشقِ مصطفىٰ صلى الله عليه وآلهٖ وسلم جي پرچار کي جاري رکي ۽ رسولِ عربيءَ جي عاشقن جون دليون منور فرمائيندا رهن، آمين.

خادم العلماءَ:

سَيّد قَمرُ الزَّمان شَاه

لطيف آباد، حيدرآباد

سنڌ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

نَحۡمَدُهٗ وَنُصَلِّيۡ وَنُسَلِّمُ عَلٰی حَبِيۡبِهِ الۡكَرِيۡمِ ط

ڪائنات جي تخليق سرور ڪائنات ﷺ جن جي نور اقدس مان ٿي:

ارشاد نبوي صلي الله عليه وآلهٖ وسلم:

وروی عبدالرزاق بسندهٖ عن جابر بن عبدالله انصاری قال قلت یارسول الله بابي انت وامّی اخبرنی عن اول شیءٍ خلقه الله تعالیٰ قبل الاشياء. قال يا جابر ان الله خلق قبل الاشياء نور نبيك من نورهٖ فان ذالك النور يدور بالقدرة حيث شاء ولم يكن في ذالك الوقت لوح(۱) ولاقلم (۲) ولاعرش (۳) ولاجنة (۴) ولانار (۵) ولا ملك (۶) ولاسماء (۷) ولاارض (۸) ولاشمس (۹) ولاقمر (۱۰) ولاجن (۱۱) ولا انس (۱۲) فلما اراد الله ان يخلق الخلق قسم ذالك النور اربعة اجزاءٍ فخلق من جزء الاول القلم ومن الثانی اللوح ومن اثالث العرش ثم قسم جزء الاربع اربع اجزاء فخلق من الاول السمٰوات ومن الثانی الارضين ومن الثالث الجنة والنار ثم قسم الرابع ثلاثة اجزاءٍ فخلق من الاول نور ابصار المؤمنين ومن الثانی نور قلوبهم وهی معرفة بالله ومن الثالث نور اُنسهم وهو التوحيد لااله الآ الله محمَّد رسول ا لله صلی الله عليه وآلهٖ وسلم۔ منقول از بياض سرهندی ص۲۶

ترجمون: حضرت جابر بن عبدالله انصاري رضي الله تعالىٰ عنه فرمائن ٿا تہ مون رسولِ عربي عليه الصلواة والسَّلام جي دربار اقدس ۾ عرض ڪيو تہ منهنجا پيءُ ماءُ توهان تان قربان ٿين، توهان مون کي ٻڌايو تہ رب العٰلمين ساري مخلوقات کان اڳ ۾ ڪهڙي شيءِ پيدا ڪئي؟ رسولِ عربي عليه الصلواة والسّلام ارشاد فرمايو تہ اي جابر ـ رب العٰلمين سڀ کان پهرين تنهنجي نبيءَ جي نور کي پنهنجي نور مان پيدا فرمايو. اُن کان پوءِ اهو نور الله تعالىٰ جي مرضي مطابق سير ڪندو رهيو. ان وقت نہ لوح هو نہ قلم هو نہ بهشت هو نہ دوزخ هئي، نہ ملائڪ هئا، نہ آسمان هو نہ زمين هئي، نہ سج هو، نہ چنڊ هو، نہ جن هئا، نہ انسان هئا. پوءِ جڏهن الله تعالىٰ مخلوق کي پيدا ڪرڻ چاهيو، تہ ان نور جا چار حصا ڪيا. هڪ حصي مان قلم پيدا ڪيو، ٻئي حصي مان لوح پيدا ڪيو،ٽين حصي مان عرشِ عظيم پيدا ڪيو. چوٿين حصي مان وري چار حصا ڪيا ويا پهرئين حصي مان آسمان ۽ ٻئي حصي مان زمين ۽ ٽئين مان جنت ۽ دوزخ ٺاهيا ويا. ان کان پوءِ چوٿين حصي کي ٽي حصا ڪيا ويا پوءِ پهرئين حصي مان مؤمنن جي اکين جو نور پيدا ڪيو ويو ۽ ٻئي حصي مان مؤمنن جي دلين جو نور پيدا ڪيو ويو ۽ اها الله جي معرفت آهي ۽ ٽئين حصي مان مؤمنن جي وندر پيدا ڪئي ۽ اهو توحيد آهي، يعني لآاِلٰه الاَّ الله محمَّد رسول الله صلى الله عليه وآلهٖ وسلم.

هي حديث مسند عبدالرزاق ۾ موجود آهي ۽ ڪتاب نشر الطيب جي اول ۾ پڻ موجود آهي.

هن حديث شريف مان معلوم ٿيو تہ عرش عظيم کان وٺي تحت الثرىٰ تائين جيڪا بہ مخلوق آهي سا پاڻ ڪريمن جي نور مان پيدا ٿي آهي:

لوح بهی تو قلم بهی تو تيرا وجود الکتاب
گنبد آبگينہ رنگ تيرے محيط مين حباب
علامه اقبال

لافاني ذڪر

سرورِ ڪائنات صلی الله عليه وآلهٖ وسلم جو ذڪر هڪ لافاني ذڪر آهي. قرآن ڪريم جي پاره ٢٢ سورة احزاب ۾ ارشاد باري تعالىٰ آهي:

”اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْماً ط

ترجمون: بيشڪ الله تعالىٰ ۽ الله جا فرشتا رسولِ عربي تي صلواة و سلام موڪلي رهيا آهن، اي مؤمنو توهان به پاڻ ڪريمن تي صلواة و سلام موڪليندا رهو. هن آيت شريف مان چار بنيادي ڳالهيون معلوم ٿيون:

(١) ڪائنات جي تخليق کان اڳ ۾ الله تعالىٰ وَحْدَهٗ لَا شَرِيكَ لَهٗ موجود هو ۽ الله تعالىٰ پنهنجي حبيب ڪريم جي ذڪر ۾ پنهنجي شان مطابق مشغول هو.

(٢) ڪائنات جي تخليق کان فوراً پوءِ سيئي ملائڪ پنهنجي معيار مطابق رب العٰلمين جي حڪم موجب ذِڪرِ مصطفىٰ ۾ شروع ٿي ويا.

(٣) انسانن مان حضرت آدم عليه السَّلام جنت ۾ درود شريف پڙهي ذڪرِ مصطفىٰ جي ابتدا ڪئي ۽ پوءِ هر نبي ۽ پيغمبر پنهنجي دور ۾ ذڪرِ مصطفىٰ ڪيو.

(٤) هن امت مان سڀ کان اوّل صحابه ڪرام کي اهو شرف حاصل ٿيو جن هن آيت شريف جي حڪم پهچڻ شرط ذڪرِ مصطفىٰ جي ابتدا ڪري ڇڏي ۽ اڄ اهو عظيم ڪم اهل سنة جي حوالي آهي.

(٥) رب العٰلمين جي حڪم مطابق ملائڪ ۽ مؤمن ذڪر مصطفىٰ ۾ مشغول رهندا، ايستائين جو هي ڪائنات فنا ٿي ويندي. قرآن ڪريم ۾ ارشاد باري تعالىٰ آهي كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُوالْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ترجمه: هر شيءِ جيڪا ڪائنات ۾ آهي اُها فاني آهي ۽ رسولِ عربي توهان جو رب باقي هوندو جيڪو وڏي جلال ۽ شان وارو آهي.

هن آيت مان معلوم ٿـ جڏهن هر شي فنا ٿي ويندي ۽ سيئي ذڪر اذڪار ختم ٿي ويندا، پر چونڪ الله وحدهٗ لاشريڪ لهٗ موجود هوندو ۽ اهو ذڪرِ مصطفىٰ ۾ هوندو، ان ڪري ذڪرِ مصطفىٰ باقي رهندو جنهن کي ڪو فنا ڪونهي.

عظيم ۽ بلند ذڪر

سرورڪائنات صلی الله عليه وآلهٖ وسلم جو ذڪر هڪ عظيم ۽ بُلند ذڪر آهي. قرآن ڪريم جي پاره ٣٠ سورة اَلَمۡ نَشۡرَحۡ ۾ ارشاد باري تعالیٰ آهي : وَرَفَعۡنَا لَكَ ذِكۡرَكَ ـــ ترجمه : اي حبيب! اسان توهان لاءِ توهانجي ذڪر کي بلند ڪيو آهي.

هن آيت شريف مان چار ڳالهيون معلوم ٿين ٿيون:

(١) ذڪرِ مصطفیٰ کي بُلند ڪرڻ جي ذميداري رب العٰلمين پاڻ کنئي آهي.

(٢) ذڪرِ مصطفیٰ کي بُلند ڪرڻ ۾ پاڻ ڪريمن جو رضامندو مطلوب آهي.

(٣)ذڪرِ مصطفیٰ کي هر وقت (دنيا ۽ آخرت ۾) بُلند ڪيو ويو آهي.

(۴) ذڪرِ مصطفیٰ کي بُلند ڪرڻ لاءِ هر دور ۾ مؤمنن جي هڪ جماعت منتخب ڪئي وئي آهي.

ذڪرِ مصطفیٰ کي بُلند ڪرڻ لاءِ پهريائين جن عظيم شخصيتن کي انتخاب ڪيو ويو، انهن ۾ سرِ فهرست صحابه ڪرام ۽ اهل بيت آهن. صحابه ڪرام مان خلفاءِ راشدين حضرت حسان بن ثابت، حضرت ڪعب بن زهير، حضرت ڪعب بن مالڪ، حضرت مالڪ بن نمط، حضرت نابغ جعدي، حضرت اعشي مازاني، حضرت قيص اشجعي، حضرت مأذن الطائي رضی الله تعالیٰ عنهم آهن. هيءُ انهن عظيم صحابه ڪرام جا نالا مبارڪ آهن جن رسولِ عربي جي دربار اقدس ۾ نعتون پيش ڪري ذڪرِ مصطفیٰ بُلند ڪيو.

اهل بيت ڪرام مان جن عظيم شخصيتن کي نعمتِ مصطفىٰ جي سعادت حاصل ٿي انهن ۾ سائين ڪريمن جا چاچا حضرت سيدنا حمزه ۽ حضرت سيدنا عباس بن عبدالمطلب رضى الله تعالىٰ عنهما ۽ سائين ڪريمن جون پڦيون حضرت بي بي عاتڪه ۽ بي بي صفيه ۽ سائين ڪريمن جي نياڻي بي بي فاطمه ۽ حضرت امام زين العابدين بن سيدنا امام حسين رضى الله عنهم قابلِ ذڪر آهن.

تابعين ۽ فقه جي امامن مان جن برگزيده انسانن کي نعتِ مصطفىٰ جو شرف حاصل ٿيو آهي، انهن ۾ حضرت امام ابو حنيفه رضى الله عنه ۽ حضرت امام شافعي رضي الله عنه قابلِ تعريف آهن.

بزرگانِ دين مان جن ولين ۽ ڪاملن کي نعتِ مصطفىٰ جو اعزاز حاصل ٿيو آهي، انهن ۾ حضرت سيدنا عبدالقادر جيلاني، حضرت امام رباني مجدد الف ثاني، حضرت سيدنا عثمان مروندي، حضرت خواجه معين الدين چشتي، حضرت علي هجيروي، حضرت فريدالدين گنج شڪر فاروقي، سراج الاولياءَ حضرت عبدالرحمان جان سرهندي، حضرت مخدوم محمَّد هاشم ٺٽوي، حضرت سيدنا عبداللطيف ڀٽائي، مخدوم عبدالرحيم گرهوڙي، خواجه نظام الدين دهلوي، بوعلي قلندر، حضرت شيخ سعدي، مولانا عبدالرحمان جامي، حضرت امير خُسرو، مولانا جلال الدين رومي، حضرت علامه اقبال، اعلىٰ حضرت مولانا احمد رضا بريلوي، حضرت محمَّد جان قدسي ۽ حضرت امام بوصيري جا نالا سرِ فهرست آهن.

سرور ڪائنات جي خدمت ۾ نعتون:

(١) سرور ڪائنات صلی الله عليه وآلهٖ وسلم جن جڏهن مڪه مڪرمه کان هجرت ڪري مدينه منوره پهتا ته مڪه جي ڪافرن سائين ڪريمن جي خلاف هڪ شعر تيار ڪرائي مدينه منوره روانو ڪيو. اهو شعر جڏهن سائين ڪريمن جي اڳيان پڙهيو ويو ته، سائين ڪريمن حڪم فرمايو ته حسان بن ثابت ڪي وٺي اچو ته اهو هن شعر جو جواب تيار ڪري. حڪم موجب حضرت حسان دربار نبوي ۾ پهتو ۽ عرض ڪيائين ته يارسول الله! آئون هاڻي عمر رسيده ٿي چڪو آهيان ۽ مون ۾ شعر چوڻ جي صلاحيت ختم ٿي چُڪي آهي. سائين ڪريمن حضرت حسان ڪي دُعا ڪري پنهنجي منبر تي بيهاريو. دُعا گُهريائون: اَللّٰهُمَّ اَيِّدْهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ۔ ترجمه: اي منهنجا رب تون حسان ڪي جبرئيل امين جي طاقت عطا ڪر.

دُعا جو هي اثر ٿيو جو حضرت حسان فی البديه سائين ڪريمن جي تعريف ۾ هڪ جامع قصيدو چيائين، انهيءَ قصيده جا پهريان ٻه بيت تبرڪاً هت لکجن ٿا:

هَجُوْتُ مُحَمَّدًا فَاَجِبْتُ عَنْهُ

وَعِنْدَ اللّٰهِ فِيْ ذَاكَ الْجَزَاءُ

ترجمه: توهان سرورِ ڪائنات جي بي ادبي ڪئي آهي ۽ مون انهن جي طرفان جواب ڏنو آهي ۽ الله تعالیٰ وٽ ان جو فيصلو ٿيندو.

فَاِنَّ اَبِيْ وَ وَالِدَتِيْ وَعِرْضِيْ

لِعِرْضِ مُحَمَّدٍ مِنْكُمْ وِقَاءٌ

ترجمه: پوءِ بيشڪ منهنجو پيءُ ۽ ماءُ ۽ منهنجي عزت سائين ڪريمن جي عزت ۽ شان تان قربان آهن.

(٢) سرورِ ڪائنات صلى الله عليه وآلهٖ وسلم جن جڏهن هجرت ڪري حضرت ابوبڪر صديق رضى الله عنه سان گڏ مدينه منوره پهتا ته مدينه طيبه جي ماڻهن سائين ڪريمن جو استقبال هنن بيتن سان ڪيو، اهي اشعار سائين ڪريمن پسند فرمايا. انهن استقباليه شعرن مان فقط ہہ شعر تبرڪاً پيش ڪجن ٿا:

طَلَعَ الْبَدْرُ عَلَيْنَا ◆ مِنْ ثَنِيَّاتِ الْوِدَاعِ

وَجَبَتْ شُكْرُ عَلَيْنَا ◆ مَا دَعىٰ لِلّٰهِ دَاعٍ

(٣) حَضرت شيخ سعدي رحمة الله عليه جن جڏهن نبي ڪريم صلى الله عليه وآلهٖ وسلم جن جي تعريف ۾ هي نعت ٺهي چيئي:

بَلَغَ الْعُلٰے بِكَمَالِهٖ

كَشَفَ الدُّجٰے بِجَمَالِهٖ

حَسُنَتْ جَمِيعُ خِصَالِهٖ

ته ڪين انهيءَ نعت جي آخري سٽ ڪانه ٿي آئي، تڏهن نبي ڪريم صلى الله عليه وآلهٖ جن شيخ سعدي رحمة الله عليه ڪي خواب ۾ آيا ۽ فرمايائونس ته انهي نعت جي آخري سٽ هن طرح لک:

صَلُّوْا عَلَيْهِ وَآلِهٖ

انهي مان معلوم ٿيو ته سائين ڪريم جن پاڻ نعت ناهيندڙن جي رهنمائي فرمائن ٿا.

سرورِ ڪائنات صلى الله عليه وآلهٖ جي دربار اقدس ۾ سيني شاعرن مختلف ٻولين ۾ پنهنجي شان ۽ معيار مطابق نعتون، مداحون، مولود ۽ قصيدا پيش ڪيا. انهن شاعرن ۽ مداحن جي صف ۾ هڪ عظيم شاعر حضرت امام شرف الدين بوصيري رحمة اللهٰ تعالىٰ عليه آهي، جنهن عربيءَ زبان ۾ سروڪائنات جي مدح ۾ قصيده برده شريف چئِي عالمِ اسلام ۾ هڪ غير معمولي مقبوليت حاصل ڪئي آهي.

سوانح حيات

هن قصيده بُرده شريف جي ٺاهيندڙ جو نالو ابُو عبدالله شرف الدين محمَّد بن سيد ڏُلاڊسي بوصيري رحمة الله تعالىٰ عليه آهي . ڏُلّاسُ مصر جي هڪ شهر جو نالو آهي سندن ولادت باسعادت سن ۶۰۸ھ ڏلاس ۾ ٿي، ان ڪري کين ڏُلاسي سڏيو وڃي ٿو. ان کان پوءِ پاڻ اُتان هجرت ڪري بُوصِيِّر نالي مصر جي هڪ ٻئي شهر ۾ آباد ٿيا، ان ڪري کين بُوصيري سڏيو وڃي ٿو.

پاڻ ديني تعليم وقت جي جَيّد عالمن وٽ پڙهي پوري ڪئي. علم تفسير، علم حديث، علم فقه، علم تاريخ ۽ علم ادب ۾ ڪماليت جي درجي تي پهتا.علمي لياقت ۽ فضيلت جي ڪري کين "شَرَفُ الدِّيْن" جو لقب مليو.

فصاحت ۽ بلاغت شعر ۽ شاعري ۾ پاڻ پنهنجي وقت جا امام هئا. سندن زندگيءَ جو اڪثر حصو وقت جي بادشاهن جي خاص مجلسن ۾ گذجاڻين ۾ گذريو. پاڻ بادشاهن جي تعريف ۾ قصيده ناهي داد حاصل ڪندا هئا، وقت جي بادشاهن جي مجلسن ۾ شرڪت ۽

شعر چوڻ جي ڪري سندن نالو مصر ۽ ٻين اسلامي ملڪن ۾ مشهور ٿي ويو.

هڪ دفعي علامه بوصيري جيئن ئي وقت جي بادشاھ جي دربار مان موٽي رهيا هئا تہ رستي ۾ سندن ملاقات هڪ ڪامل ولي حضرت اَبُوالرَّجَاء (رحمۃاللہ تعالیٰ عليه) سان ٿي. بزرگ موصوف پنهجو هٿ علامه بوصيري جي هٿ سان ملائي چيو تہ ڇا توهان ڪي خواب ۾ رسول ڪريم صلی الله عليه وآلهٖ وسلم جي زيارت ٿي آهي؟ حضرت اَبُوالرَّجَاء جي هٿ ملائڻ ۽ انهيءَ گفتگو جو ايترو تہ اثر ٿيو جو علامه بوصيريءَ جي دل ۾ رسول ڪريم جي محبت ۽ سوز پيدا ٿيو جو پاڻ انهيءَ ڪيفيت ۾ جيئن گهر پهتا تہ خواب ۾ ڪين سرور ڪائنات صلی الله عليه وآلهٖ جي زيارت، صحابه ڪرام سان گڏ نصيب ٿي.صحابه ڪرام پاڻ ڪريمن جي چوڌاري ايئن ڏسڻ ۾ آيا جيئن چنڊ جي چوڌاري تارا هوندا آهن.

هن عظيم خواب ڏسڻ سان علامه بوصيري جي تقدير مٽجي وئي، لوڪ جا لاڳاپا لاهي، بادشاهن جي تعريف ترڪ ڪري، فقط ۽ فقط پاڻ ڪريمن جي تعريف ۾ شعر چوڻ شروع ڪيا. دل جي گهراين، سوز ۽ عشق سان جيڪو بہ شعر سندن زبان مان نڪتو ٿي اُهو عربي ادب جو هڪ بهترين سرمايو ۽ پاڻ ڪريمن سان پيار ڪندڙ غلامن لاءِ هڪ بهترين توشو ۽ زادِ راھ ٿي پيو.

علامه بوصيري پاڻ ڪريمن جي تعريف ۾ ڪيترائي قصيده تيار ڪيا، جن مان قَصِيدہ مُحَمَّدِيَّہ، قصيده هَمَزِيَّہ، قَصِيدہ مُضَرِيَّہ نهايت مشهور آهن.

حضرت علامه بوصيري رحمة الله عليه کي فالج جي بيماري ٿي پئي، وقت جي حاذق حڪيمن ۽ ماهر طبيبن سندن علاج معالجو

ڪيو پر ڪين ان مان ڪوبہ فائدو نہ ٿيو، آخرڪار علامه بوصيري رَحۡمَةً لِّلۡعٰلَمِيۡنَ صلّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَآلِهٖ وَسَلَّم جي دربار عاليه ۾ التجائون ۽ عرض ڪيا ۽ عربيءَ ۾ هڪ مڪمل قصيدو تيار ڪيو. سنڌن اهو قصيدو دربارِ نبويءَ ۾ قبول پيو ۽ ڪين سرورِ ڪائنات صلى الله عليه وآلهٖ جي زيارت نصيب ٿي پاڻ ڪريمن علامه بوصيري جي بدن تي شفقت ۽ شفا جو هٿ مبارڪ ڦيرايو ۽ ڪمال شفقت ۽ مهرباني سان پنهنجي چادر مبارڪ، انعام طور ڪين پهرائي. پاڻ جڏهن سُجاڳ ٿيا تہ سنڌن مرض ۽ درد ختم ٿيا ۽ فالج جي بيماري مان ڪين مڪمل شفا ملي ۽ ڏٺائين تہ اها چادر سنڌن مٿان پيل هئي.

ٻئي ڏينهن صبح جو جيئن ئي علامه بوصيري بازار مان وجي رهيا هئا تہ ڪين ساڃيو بزرگ حضرت ابوالرجاء رحمة الله عليه مليو، بزرگ فرمايو تہ مون کي اهو قصيدو ٻڌاءِ جيڪو توهان گذريل رات سرور ڪائنات صلى الله عليه وآلهٖ جي دربار اقدس ۾ پڙهيو هو. علامه بوصيري عرض ڪيو تہ قبلا! مون پاڻ ڪريمن جي شان اقدس ۾ ڪافي قصيده چيا آهن، توهان کي آئون انهن مان ڪهڙو قصيدو پڙهي ٻڌايان؟ بزرگ فرمايو تہ تون مون کي اهو قصيدو پڙهي ٻڌائي جنهن جو پهريون شعر هي آهي:

اَمِنۡ تَذَكُّرِ جِيۡرَانٍ بِذِیۡ سَلَمٖ

مَزَجۡتَ دَمۡعًا جَرٰی مِنۡ مُّقۡلَةٍ بِدَمٖ

علامه بوصيري عرض ڪيو تہ قبلا اهو قصيدو توهان کي ڪيئن معلوم ٿيو؟ حالانڪ اهو قصيدو مون ڪنهن کي نہ ٻڌايو آهي. حضرت ابوالرجاء فرمايو تہ گذريل رات توهان اهو قصيدو سرورِڪائنات صلى الله عليه وآلهٖ جي دربار اقدس ۾ پڙهي رهيا

هئا، ۽ پاڻ ڪريم اهو ٻڌي نهايت خوشيءَ مان جهومي رهيا هئا ۽ توهان جي انهيءَ قصيده کي پسند فرمائي رهيا هئا، آئون ان مبارڪ مجلس ۾ موجود هئس. مون کي پاڻ ڪريمن حڪم فرمايو آهي تہ مصر جي وزير شيخ بهاءالدين جي نياڻي کي فالج جي تڪليف ٿي پئي آهي، اهو وزير توهان جو مخلص ۽ مريد آهي، توهان اهو قصيدو وٺي اُن نياڻيءَ تي پڙهندا تہ کيس فالج جي بيماري کان مڪمل نجات ملندي.

علامه بوصيري، حضرت ابوالرجاء کي اهو قصيدو برده شريف ڏنو، پڙهڻ سان شيخ بهاءُ الدين جي نياڻي کي مڪمل شفا ملي. ان کان پوءِ هي قصيدو مشرق کان مغرب تائين پوري عالمِ اسلام ۾ مشهور ٿي ويو. هزارن ماڻهن هن قصيده کي آزمايو ۽ کين ڪامل شفا نصيب ٿي.

هي قصيدو مبارڪ هر لاعلاج مرض لاءِ مڪمل شفا آهي، خصوصاً فالج جي مرض لاءِ نهايت مؤثر ۽ مفيد آهي. هونءَ تہ پوري عالمِ اسلام ۾ هن قصيده جي شفا جا قصا عام آهن، پر اسانجي سنڌ سونهاري جي ضلع خيرپور جي ڳوٺ ڱهرام جي رهاڪو مولانا جمال الدين اجمل کهڙو کي بہ اوچتو فالج جي تڪليف ٿي پئي. گهڻائي علاج معالجا ڪرايائين پر فائدو ڪتان بہ ڪونہ ٿيو. نيٺ پاڻ قصيده برده شريف عربيءَ جو سنڌي ۾ منظوم تشريحي ترجمون لکڻ شروع ڪيو، ترجمون ۽ تشريح مڪمل ٿيو تہ مولانا موصوف بہ بلڪل صحتمند ٿي پيو ۽ الحمدللہ اهو ڪتاب اسانجي نظرثاني ۽ نگراني ۾ ڇپجي عام ٿي چڪو آهي. مولانا صاحب جي اسان سان محبت ۽ عقيدت قابلِ تعريف آهي، کيس گذريل سال حج جي سعادت بہ حاصل ٿي آهي.

هن قصيدي کي هر دؤرجي عالمن، ڪاملن ۽ ولين وظيفي طور پڙهيو آهي. عربيءَ زبان ۾ بُرۡدَہٗ چادر کي چيو ويندو آهي؛ چو تہ هن قصيده جي مصنف کي پاڻ ڪريمن جي طرفان انعام طور چادر عطا تي آهي، ان ڪري هن قصيده کي قصيده بُرده يعني چادر وارو قصيدو سڏيو وڃي ٿو.

هن وقت تائين هن قصيده بُردھ شريف جو ترجمون تقريباً ۴۰ ٻولين ۾ ٿي چڪو آهي. عالمِ اسلام جي ڪيترن ئي محقق عالمن هن قصيده بُرده شريف جون شرحون عربي، فارسي، تُرڪي، انگريزي، جرمني، فرينچ، سنڌي، اردو وغيرهم ۾ لکيون آهن.

قصيده بُرده جي هن عظيم مصنف جون ٻيون بہ ڪافي تصنيفون آهن، پر سيني کان مشهور سندن قصيده شريف آهي، جيڪو توهان جي هٿن ۾ موجود آهي. هن قصيده جي مصنف جو وصال ۶۹۴ھ مصر ۾ ٿيو ۽ سندن مزار مبارڪ اڄ بہ زيارتگاھ عام و خاص آهي. اَللّٰهُمَّ اغۡفِرۡهُ وَارۡحَمۡهُ وَاَدۡخِلۡهُ فِيۡ زُمۡرَةِ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيۡقِيۡنَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِيۡنَ بِرَحۡمَتِكَ يَا اَرۡحَمَ الرَّاحِمِيۡنَ ط

اسانجي سنڌي زبان ۾ ڪيترن ئي عالمن هن قصيده شريف جا ترجما ۽ شرح لکيا آهن. وقت ۽ دؤر جي تقاضا موجب ماڻهن انهن کي پسند ڪيو.

هن وقت سنڌي زبان ۾ هڪ مختصر ۽ عام فهم ترجمي جي ضرورت هئي. ان ڪري اسان اهو ارادو ڪيو تہ هن متبرڪ قصيده جو ترجمون شروع ڪجي. حُسنِ اتفاق سان اسان جو هن سال (۱۴۱٦ھ) رمضان المبارڪ ۾ عُمره شريف تي وڃڻ جو پروگرام ٿيو ۽ الله تعالىٰ جي خاص فضل ۽ ڪرم ۽ رحمة للعٰلمين جي خاص عنايت سان رمضان المبارڪ جي آخري ڏهي ۾ آئون مسجدِ نبوي

شريف ۾ اعتڪاف ۾ وينس ۽ ان دوران قصيده برده شريف جي ترجمي مبارڪ جو ڪم ٢٧ رمضان المبارڪ کان شروع ڪيم ۽ بفضلهٖ تعالىٰ مديني منوره جي حرم نبوي شريف ۾ هن ترجمي جو ڪم هڪ هفتي ۾ مڪمل ڪيم.

بفضلهٖ تعالىٰ هن وقت هي قصيده شريف شايع ٿي رهيو آهي ۽ هن جي اشاعت جو ڪم جناب سائين قمرالزمان شاهه صاحب جن ڪرائي رهيا آهن، جن کي قصيده برده شريف جي اشاعت جو مدت کان اشتياق هو. اسانجي دلي دعا آهي تہ شال اسانجي اها ڪوشش ۽ ڪاوش رحمة للعٰلمين صلى الله عليه وآلهٖ جي دربار اقدس ۾ قبول پوي. آمين ثم آمين.

قصيده برده شريف جي پڙهڻ جو طريقو:

اسان پڙهندڙ حضرات جي سهوليت خاطر هن قصيده شريف کي ستن حصن ۾ تقسيم ڪيو آهي. فصل پهريون جمعي کان شروع ڪريو ۽ فصل ستون خميس تي پڙهي پورو ڪريو.

جيڪڏهن هي قصيده روزانو پڙهجي ته تمام افضل ۽ باعث ثواب آهي.

بقلم

عَبۡدهٗ عَبۡدُالۡوَحِيۡد سَرهَنۡدِي عَفِي عَنۡهُ

از: درگاهہ مجدديه ٽنڊه سائينداد

۱۲سيپٽمبر ۱۹۹۷ع

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

نَحۡمَدُهٗ وَنُصَلِّيۡ وَنُسَلِّمُ عَلٰى رَسُوۡلِهِ الۡكَرِيۡمِ ط

اَلفَصلُ الۡاَوَّلُ

فصل پهريون: جُمُعَة کان پڙهو

اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ مُنۡشِیءِ الۡخَلۡقِ مِنۡ عَدَمِ

سيئي تعريفون الله تعالىٰ لاءِ آهن جنهن نہ هجڻ مان مخلوق کي پيدا ڪيو

ثُمَّ الصَّلٰوةُ عَلَى الۡمُخۡتَارِ فِي الۡقَدَمِ

ان کان پوءِ رسولِ عربي تي صلواتون هجن جيڪي پهرين کان صاحبِ اختيار آهن

مَوۡلَایَ صَلِّ وَسَلِّمۡ دَائِمًا اَبَدًا

اي منهنجا الله تون هميشه هميشه صلواتون موڪل

عَلٰى حَبِيۡبِكَ خَيۡرِ الۡخَلۡقِ كُلِّهِمِ

پنهنجي حبيب ڪريم تي جيڪي سموري مخلوق کان بهتر آهن

اَمِنۡ تَذَكُّرِ جِيۡرَانٍ بِذِيۡ سَلَمِ

ڇا توکي ذِيِ سَلِم (١) جا پاڙيسري ياد اچي ويا

(١) مکه مکرمه ۽ مديني منوره جي وچ ۾ هڪ واديءَ جو نالو آهي، پاڻ ڪريم صلى الله عليه وآلهٖ جن سفر دوران انهي واديءَ ۾ آرام فرمائيندا هئا

مَزَجْتَ دَمْعًا جَرٰی مِنْ مُّقْلَةٍ بِدَمِ

جو رت جا ڳوڙها تنهنجي اکين مان وهي رهيا آهن

اَمْ هَبَّتِ الرِّيْحُ مِنْ تِلْقَآءِ كَاظِمَةٍ

يا ڪاظمه (١) جي پاسي ڪان ڪا هوا لڳي آهي

اَوْ اَوْمَضَ الْبَرْقُ فِی الظُّلْمَآءِ مِنْ اِضَمِ

يا اونداهي رات ۾ جبل (٢) اضم ڪان ڪا وڄ لڳي آهي

فَمَا لِعَيْنَيْكَ اِنْ قُلْتَ اكْفُفَا هَمَتَا

تنهنجي اکين کي ڇا ٿيو آهي جو اهي منع ڪرڻ

جي باوجود زارو زار روئي رهيون آهن

وَمَا لِقَلْبِكَ اِنْ قُلْتَ اسْتَفِقْ يَهِمِ

۽ تنهنجي دل کي ڇا ٿيو آهي جو ان کي چئجي ٿو

تہ صبر ڪر، ان جي باوجود غمگين ٿئي ٿي

اَيَحْسَبُ الصَّبُّ اَنَّ الْحُبَّ مُنْكَتِمٌ

ڇا محبت ڪندڙ ايئن ڀائين ٿو تہ مُحبت لِڪي سگهي ٿي

مَّا بَيْنَ مُنْسَجِمٍ مِّنْهُ وَمُضْطَرِمِ

اُن حالت ۾ جو دل ڏڪويل آهي ۽ اکين مان آب جاري آهي

لَوْلَا الْهَوٰى لَمْ تُرِقْ دَمْعًا عَلٰى طَلَلٍ

جيڪڏهن توکي محبت نہ هجي ها تہ تون ويران جاين تي روئين نہ ها

(۱) مدينه منوره جو نالو آهي. (۲) مدينه منوره جي هڪ جبل جو نالو آهي

وَّلَا اَرِقْتَ لِذِكْرِ الْبَانِ وَالْعَلَمِ

۽ توکي بَان (۱) ۽ علم (۲) جو ذڪر قطعاً سجاڳ نہ ڪري ها

فَكَيْفَ تُنْكِرُ حُبًّا بَعْدَ مَا شَهِدَتْ

پوءِ تون هاڻي محبت کان ڪيئن انڪار ڪري سگهين ٿو

بِهٖ عَلَيْكَ عُدُوْلُ الدَّمْعِ وَالسَّقَمِ

حالانڪ توتي تنهنجا لُڙڪ ۽ تنهنجي مُنهن جي زرداڻ گواهہ آهي

وَاَثْبَتَ الْوَجْدُ خَطَّيْ عَبْرَةٍ وَّضَنًى

۽ دل جي غم ۽ ڳوڙهن جي لڪيرن ۽ ڪمزوري

مِّثْلَ الْبَهَارِ عَلٰى خَدَّيْكَ وَالْعَنَمِ

زردي گل جهڙو چهرو ۽ مينديءَ جهڙي لڪيرن
راز ظاهر ڪري ڇڏيو

نَعَمْ سَرٰى طَيْفُ مَنْ اَهْوٰى فَاَرَّقَنِيْ

ها، رسول ڪريم جي يادگيري منهنجي ننڊ کي ڦٽائي ڇڏيو

وَالْحُبَّ يَعْتَرِضُ اللَّذَّاتِ بِالْاَلَمِ

۽ محبت جي ڪري لذتون درد ۽ غم تي پيون آهن

يَا لَآئِمِيْ فِى الْهَوَى الْعُذْرِيّ مَعْذِرَةً

اي مون کي نصيحت ڪندڙ، تون محبت ۾ منهنجو عذر قبول ڪر

(١) مڪه مڪرمه ۽ مدينه منوره جي رستي تي هڪ خوشبوءِ دار وڻ هو، هجرت دوران پاڻ ڪريمن ان جي هيٺان آرام فرمايو هو. (٢) جبل نور، جتي پاڻ ڪريمن تي وحي نازل ٿي هئي.

مِّنِّيْ اِلَيْكَ وَلَوْ اَنْصَفْتَ لَمْ تَلُمِ

جيڪڏهن تو وٽ انصاف آهي تہ تون مون تي ملامت نہ ڪر

عَدَتْكَ حَالِيْ وَلَا سِرِّىْ بِمُسْتَتِرٍ

منهنجي محبت جو راز توکان سواءِ چغل خورن تائين پهچي ويو آهي

عَنِ الْوُشَاةِ وَلَا دَائِيْ بِمُنْحَسِمِ

منهنجو اهو درد ۽ غم ڪنهن صورت ۾ گهٽجي نہ ٿو سگهي

مَحَضْتَنِى النُّصْحَ لٰكِنْ لَّسْتُ اَسْمَعُهٗ

تون مون کي صاف نصيحت ڪرين ٿو ۽ آئون اها قطعاً نہ ٿو ٻڌان

اِنَّ الْمُحِبَّ عَنِ الْعُذَّالِ فِىْ صَمَمٍ

(چوتہ) بيشڪ محبت وارو ملامت ڪندڙ کان بالڪل
ٻوڙو هوندو آهي

اِنِّى اتَّهَمْتُ نَصِيْحَ الشَّيْبِ فِىْ عَذَلِىْ

بيشڪ منهنجي پِيرسَني مون کي نصيحت ڪئي پر
مون ان کي نہ مڃيو

وَالشَّيْبُ اَبْعَدُ فِىْ نُصْحٍ عَنِ التُّهَمِ

جيتوڻيڪ پيرسَنيءَ جي نصيحت، اعتراض کان
پري هوندي آهي

فَاِنَّ اَمَّارَتِىْ بِالسُّوْٓءِ مَا اتَّعَظَتْ

پوءِ بيشڪ منهنجي نفس اماره جهالت سببان کا
نصيحت نہ مڃي

مِنْ جَهْلِهَا بِنَذِيْرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ

جيتوڻيڪ پيرسَنِي اُن کي ڊيڄاري رهي آهي

وَلَا اَعَدَّتْ مِنَ الْفِعْلِ الْجَمِيْلِ قِرٰى

ان پيرسَنيءَ جي مهماني لاءِ مون نيڪ عمل جو
ڪو بندوبست نہ ڪيو

مِنْ جَهْلِهَا بِنَذِيْرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ

جڏهن تہ پيرَني اوچتي اچي منهنجي مثان مهمان تي آهي

لَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ اَنِّيْ مَا اُوَقِّرُهٗ

جيڪڏهن مون کي معلوم هجي ها تہ آئون پيرسَنيءَ
جي تعظيم نہ ڪندس

كَتَمْتُ سِرًّا بَدَالِيْ مِنْهُ بِالْكَتَمِ

تہ آئون رنگ هڻي راز کي ظاهر ٿيڻ کان لڪايان ها

مَنْ لِّيْ بِرَدِّ جِمَاحٍ مِّنْ غَوَايَتِهَا

ڪير آهي جيڪو منهنجي نفس اماره کي گمراهي کان روڪي

مِنْ جَهْلِهَا بِنَذِيْرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ

جيئن سرڪش گهوڙي کي لغام سان موٽايو وڃي ٿو

فَلَا تَرُمْ بِالْمَعَاصِيْ كَسْرَ شَهْوَتِهَا

پوءِ گناهن ڪرڻ سان تنهنجي خواهش گهٽ نہ ٿيندي

اِنَّ الطَّعَامَ يُقَوِّيْ شَهْوَةَ النَّهِمِ

بيشڪ گهٽي کائڻ واري بيماري ۾ گهٽي کائڻ
سان پيٽ نہ ٿو ڀرجي

وَالنَّفۡسُ كَالطِّفۡلِ اِنۡ تُهۡمِلۡهُ شَبَّ عَلٰى

۽ نفس اماره جي عادت ان کير پيئندڙ ٻار جهڙي آهي

حُبِّ الرِّضَاعِ وَاِنۡ تَفۡطِمۡهُ يَنۡفَطِمِ

جو جيڪڏهن ان کان ٿڃ نہ ڇڏائجي تہ جواني
تائين کير پيئندو

فَاصۡرِفۡ هَوَاهَا وَحَاذِرۡ اَنۡ تُوَلِّيَهٗ

پوءِ تون نفس جي خواهش کي روڪ ۽ ان کان
ڊڄ تہ متان اُهو توتي حاڪم ٿي وڃي

اِنَّ الۡهَوٰى مَاتَوَلّٰى يُصۡمِ اَوۡ يَصِمِ

بيشڪ جڏهن نفس غالب ٿئي ٿو تہ انسان کي
هلاڪ يا عيبدار ڪري ٿو

وَرَاعِهَا وَهِيَ فِي الۡاَعۡمَالِ سَائِمَةٌ

۽ تون پنهنجي نفس کي نيڪ عملن واري چراگاهہ ۾ چار

وَّاِنۡ هِيَ اسۡتَحۡلَتِ الۡمَرۡعٰى فَلَا تُسِمِ

۽ جيڪڏهن اهو گناهن جي چراگاهہ ۾ چرڻ چاهي تہ
ان کي تون منع ڪر

كَمْ حَسَّنَتْ لَذَّةً لِّلْمَرْءِ قَاتِلَةً

ڪيترين ئي لذيذ شين انسان لاءِ نقصانده آهن

مِّنْ حَيْثُ لَمْ يَدْرِ اَنَّ السَّمَّ فِي الدَّسَمِ

جو نہ ماڻھو نہ تہ جاڻي تہ ڪو سٺي ۾ زهر مليل آهي

وَاخْشَ الدَّسَآئِسَ مِنْ جُوعٍ وَّمِنْ شَبَعٍ

۽ تون نفس جي فريب کان خوف ڪر چاهي اهو
بکايل هجي يا ڍاول هجي

فَرُبَّ مَخْمَصَةٍ شَرٌّ مِّنَ التُّخَمِ

جو تہ ڪڏهن ڪڏهن خالي پيٽ جا نقصان پريل پيٽ
کان وڌيڪ هوندا آهن

الفَصلُ الثّانِی

فصل ٻيو: چنچر کان پرهيز

وَاسْتَفْرِغِ الدَّمْعَ مِنْ عَيْنٍ قَدِامْتَلَأَتْ

۽ تون جاري ڪر اُهي ڳوڙها جيڪي گناهن سببان
تنهنجي اکين ۾ ڀرجي آيا آهن

مِنَ الْمَحَارِمِ وَالْزَمْ حِمْيَةَ النَّدَمِ

۽ هاڻي تون هميشه انهن ڪيل گناهن تي پشيماني ڪر

وَخَالِفِ النَّفْسَ وَالشَّيْطَانَ وَاعْصِهِمَا

۽ تون (هميشه) نفس اماره ۽ شيطان جي مخالفت ڪر

وَإِنْ هُمَا مَحَضَاكَ النُّصْحَ فَاتَّهِمِ

جيڪڏهن توکي اهي چڱي نصيحت ڪن تڏهن
به تون ان ۾ شڪ ڪر

وَلَا تُطِعْ مِنْهُمَا خَصْمًا وَّلَا حَكَمًا

۽ تون نفس ۽ شيطان جي تابعداري نه ڪر چاهه
اهي مخالف هجن چاهي اهي حاڪم هجن

فَأَنْتَ تَعْرِفُ كَيْدَ الْخَصْمِ وَالْحَكَمِ

پوءِ بيشڪ تون دشمن ۽ حاڪم جي چالن کان
چڱي طرح واقف آهين

اَسۡتَغۡفِرُاللّٰهَ مِنۡ قَوۡلٍ بِلَا عَمَلٍ

آئون الله تعالىٰ کان معافي وٺان ٿو ان قول بابت
جيڪو عمل کان سواءِ آهي

لَقَدۡ نَسَبۡتُ بِهٖ نَسۡلًا لِّذِیۡ عُقُمٖ

گويا ڪ آئون ان وقت سنڍ عورت ڏانهن اولاد ج
ي نسبت ڪريان ٿو

اَمَرۡتُكَ الۡخَيۡرَ لٰكِنۡ مَّا ائۡتَمَرۡتُ بِهٖ

آئون ٻين کي نصيحت ڪريان ٿو پر پاڻ خود بي عمل آهيان

وَمَا اسۡتَقَمۡتُ فَمَا قَوۡلِیۡ لَكَ اسۡتَقِمٖ

منهنجي نصيحت جو اثر ٻين تي ڪيئن ٿيندو
جڏهن ته آئون خود بي عمل آهيان

وَلَا تَزَوَّدۡتُّ قَبۡلَ الۡمَوۡتِ نَافِلَةً

توشهء آخرت لاءِ مون ڪوبه نفلي ڪم نه ڪيو آهي

وَلَمۡ اُصَلِّ سِوٰی فَرۡضٍ وَّلَمۡ اَصُمٖ

۽ فرضي نماز ۽ فرضي روضي کان سواءِ

مون وٽ ڪو عمل ناهي

ظَلَمْتُ سُنَّةَ مَنْ اَحْيَ الظَّلَامَ اِلٰى

ان رسول ڪريم جي سُنت ڪي مون ڇڏيو آهي
جنهن راتيون عبادت ۾ گذاريون

اَنِ اشْتَكَتْ قَدَمَاهُ الضُّرَّ مِنْ وَّرَمِ

ايستائين جو سندن قدم مبارڪن تي سوڄ ظاهر ٿي پئي

وَشَدَّ مِنْ سَغَبٍ اَحْشَآءَهٗ وَطَوٰى

پاڻ ڪريم بک کان پنهنجي نازڪ پيٽ مبارڪ تي

تَحْتَ الْحِجَارَةِ كَشْحًا مُّتْرَفَ الْاَدَمِ

سخت پٿر ٻَڌندا هئا (جيئن بک جو اظهار نہ ٿئي)

وَرَاوَدَتْهُ الْجِبَالُ الشُّمُّ مِنْ ذَهَبٍ

پاڻ ڪريمن لاءِ وڏا جبل سونا ٿي اچي سندن دربار ۾ پهتا

عَنْ نَّفْسِهٖ فَاَرَاهَا اَيَّمَا شَمَمِ

پر پاڻ ڪريم جن انهن ڏانهن (ڪڏهن بہ) متوجه نہ ٿيا

وَاَكَّدَتْ زُهْدَهٗ فِيْهَا ضَرُوْرَتُهٗ

ضرورت جي باوجود پاڻ ڪريمن دنيا کان زهد اختيار ڪيو

إِنَّ الضَّرُوْرَةَ لَاتَعْدُوْ عَلَى الْعِصَمِ

بيشڪ دنيا جي (ڪا بہ) ضرورت سندن ذات اقدس
تي غالب نہ ٿي

وَ كَيْفَ تَدْعُوْ إِلَى الدُّنْيَا ضَرُوْرَةُ مَنْ

۽ ڪهڙي ضرورت پاڻ ڪريمن کي دنيا ڏانهن مائل
ڪري سگهي ٿي

لَوْلَاهُ لَمْ تَخْرُجِ الدُّنْيَا مِنَ الْعَدَمِ

حالانڪ جيڪڏهن پاڻ ڪريم نہ هجن ها تہ دنيا
پيدا ئي نہ ٿئي ها

مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَالثَّقَلَيْنِ

مُحَمَّد ڪريم ٻنهي جهانن جا ۽ انسانن ۽
جنن جا سردار آهن

وَالْفَرِيْقَيْنِ مِنْ عَرَبٍ (1) وَّمِنْ عَجَمٍ (2)

۽ پاڻ ڪريم ٻنهي فريقن يعني عربن ۽ عجمين جاسردار آهن

(1) خالص عرب:از فيروز اللغات. (2) غير عرب: از فيروز اللغات

نَبِيُّنَا الْاٰمِرُ النَّاهِيْ فَلَآ اَحَدٌ

اسانجو نبي نيڪيءَ جو حڪم ڪندڙ ۽

برائي کان منع ڪندڙ آهي

اَبَرَّ فِیۡ قَوۡلِ لَا مِنۡهُ وَلَا نَعَمِ

۽ پاڻ ڪريم هاءِ ۽ نہ ڪرڻ ۾ سيني کان وڌيڪ صاف گو آهن

هُوَالۡحَبِیۡبُ الَّذِیۡ تُرۡجٰی شَفَاعَتُهٗ

رسولِ عربي الله تعالیٰ جا اُهي حبيب آهن
جن جي شفاعت جي اُميد آهي

لِكُلِّ هَوۡلٍ مِّنَ الۡاَهۡوَالِ مُقۡتَحِمِ

(قيامت جي ڏينهن) جڏهن ماڻهن لاءِ سختيون
۽ مصيبتون گهٽيون هونديون

دَعَا اِلَى اللّٰهِ فَالۡمُسۡتَمۡسِكُوۡنَ بِهٖ

پاڻ ڪريمن ماڻهن کي الله تعالیٰ ڏانهن سڏيو پوءِ
جن ماڻهن سندن دامن جهلي

مُسۡتَمۡسِكُوۡنَ بِحَبۡلٍ غَيۡرِ مُنۡفَصِمِ

پوءِ انهن الله جي اهري مضبوط رسي کي پڪڙيو
جيڪا ٽٽندڙ نہ آهي

فَاقَ النَّبِيِّيۡنَ فِیۡ خَلۡقٍ وَفِیۡ خُلُقٍ

رسولِ عربي تخليق ۽ اخلاق ۾ بين پيغمبرن تي

فوقيت رکن تا

وَلَمۡ يُدَانُوهُ فِيۡ عِلۡمٍ وَّلَا كَرَمٍ

۽ ڪوبہ پيغمبر رسولِ عربي جي علم ۽ ڪرم کي پهچي نہ سگھيو

وَكُلُّهُمۡ مِنۡ رَسُوۡلِ اللهِ مُلۡتَمِسٌ

سيئي پيغمبر پاڻ ڪريمن کان فيض حاصل
ڪندڙ آهن، گويا ڪ انهن

غُرۡفًا مِّنَ الۡبَحۡرِ اَوۡ رَشۡفًا مِّنَ الدِّيَمِ

سندن فيض جي دريا مان هڪ لَپَ حاصل ڪئي يا
گهٽي برسات مان هڪ ڏُڪ پيتو

وَوَاقِفُوۡنَ لَدَيۡهِ عِنۡدَ حَدِّهِمۡ

پاڻ ڪريمن جي اڳيان سيئي پيغمبر ايئن بيٺل آهن

مِنۡ نُقۡطَةِ الۡعِلۡمِ اَوۡ مِنۡ شَكۡلَةِ الۡحِكَمِ

جيئن علم جي مقابلي ۾ هڪ نقطو يا حڪمت
جي مقابلي ۾ اعراب (١) هجي

(١) پيش ، زبر ۽ زير کي اعراب چئبو آهي.

فَهُوَ الَّذِىۡ تَمَّ مَعۡنَاهُ وَصُوۡرَتُهُ

پوءِ سندن ذات اقدس ۾ باطني ۽ ظاهري

ڪمالات مڪمل ٿيا

ثُمَّ اصْطَفَاهُ حَبِيْبًا بَارِیءُ النَّسَمِ

ان کان پوءِ رَبُّ العٰلمين کين چوندي پنهنجو حبيب بنايو

مُنَزَّهٌ عَنْ شَرِيْكٍ فِیْ مَحَاسِنِهٖ

پاڻ ڪريمن جي حُسن ۽ خوبصورتي ۾ سندن
ڪو شريڪ ناهي

فَجَوْهَرُ الْحُسْنِ فِيْهِ غَيْرُ مُنْقَسِمِ

پوءِ سندن حُسن وارو جوهر تقسيم ٿيندڙ ناهي

دَعْ مَا ادَّعَتْهُ النَّصَارٰی فِیْ نَبِيِّهِمُ

حضرت عيسىٰ لاءِ جيڪا عيسائين نسبت ڪئي
هئي اها تون نہ ڪر

وَاحْكُمْ بِمَا شِئْتَ مَدْحًا فِيْهِ وَاحْتَكِمِ

۽ پاڻ ڪريمن جي تعريف ۽ مدح لاءِ جيڪو توکي
فيصلو وٺي سو ڀلي ڪر

وَانْسُبْ اِلٰی ذَاتِهٖ مَاشِئْتَ مِنْ شَرَفٍ

۽ تون سندن ذات اقدس ڏانهن جيڪو شرف چاهين
سو ڀلي منسوب ڪر

وَانْسُبْ اِلٰى قَدْرِهٖ مَاشِئْتَ مِنْ عِظَمٍ

۽ تون سندن شان اقدس ڏانهن جيڪا عظمت چاهين
سا پلي منسوب ڪر

فَاِنَّ فَضْلَ رَسُوْلِ اللّٰهِ لَيْسَ لَهٗ

پوءِ بيشڪ پاڻ ڪريمن جا فضائل ايترا تہ بي حساب آهن

حَدٌّ فَيُعْرِبُ عَنْهُ نَاطِقٌ بِفَمٍ

جو انهن کي ڪوبہ قابل زبان سان بيان ڪري نہ ٿو سگهي

لَوْنَاسَبَتْ قَدْرَهٗ اٰيَاتُهٗ عِظَمًا

پاڻ ڪريمن جي عظمت جي مقابلي ۾ جيڪڏهن
سندن معجزا هجن ها

اَحْيَ اسْمُهٗ حِيْنَ يُدْعٰى دَارِسَ الرِّمَمٍ

تہ سندن نالي مبارڪ وٺڻ سان مئل زنده ٿين ها

الفَصلُ الثَالِث

فصل ٽيون: آچر ڪان پڙهو

لَمۡ يَمۡتَحِنَّا بِمَا تَعۡیَ الۡعُقُوۡلُ بِهٖ

پاڻ ڪريمن اسان ڪان اهو امتحان نہ ورتو جنهن

سان اسان جو عقل عاجز ٿئي

حِرۡصًا عَلَيۡنَا فَلَمۡ نَرۡتَبۡ وَلَمۡ نَهِمِ

چو تہ پاڻ اسان سان پيار ڪندڙ آهن اُن ڪري

اسين ڪنهن شڪ ۽ وهم ۾ نہ پياسين

اَعۡيَي الۡوَرٰی فَهۡمُ مَعۡنَاهُ فَلَيۡسَ يُرٰی

سڀ مخلوق پاڻ ڪريمن جي حقيقت سمجهڻ ڪا عاجز ٿي

لِلۡقُرۡبِ وَالۡبُعۡدِ فِيۡهِ غَيۡرَ مُنۡفَحِمِ

پوءِ ويجهڙا ۽ پري وارا سڀ لاجواب ٿي پيا

كَالشَّمۡسِ تَظۡهَرُ لِلۡعَيۡنَيۡنِ مِنۡ بُعُدٍ

پاڻ ڪريمن جو مثال سج وانگر آهي جيڪو

پري ڪان ننديو ڏسڻ ۾ اچي تو

صَغِيۡرَةً وَّتُكِلُّ الطَّرۡفَ مِنۡ اَمَمِ

۽ اک ان ڪي ويجهي ڏسڻ ڪان عاجز ٿئي ٿي

وَ كَيۡفَ يُدۡرِكُ فِي الدُّنۡيَا حَقِيۡقَتَهٗ

دنيا وارا ڪهڙي طرح رسولِ عربيءَ جي حقيقت
کي پرکي سگهن ٿا

قَوۡمٌ نِيَامٌ تَسَلَّوۡا عَنۡهُ بِالۡحُلُمِ

جڏهن تہ اُهي پاڻ غفلت جي ننڊ ۾ بي فِڪر سُتل آهن

فَمَبۡلَغُ الۡعِلۡمِ فِيۡهِ اَنَّهٗ بَشَرٌ

پوءِ علم جي انتها هي آهي تہ پاڻ ڪريم
(بي مثال) بشر آهن

وَاَنَّهٗ خَيۡرُ خَلۡقِ اللّٰهِ كُلِّهِمِ

درحقيقت پاڻ ڪريم سموري مخلوق کان
بهتر ۽ ڀلارا آهن

وَكُلُّ اٰيٍ اَتَى الرُّسُلُ الۡكِرَامُ بِهَا

سيني معزز رسولن ڪي جيڪي معجزا عطا ٿيا آهن

فَاِنَّمَا اتَّصَلَتۡ مِنۡ نُّوۡرِهٖ بِهِمِ

پوءِ اُهي سيئي ڪين پاڻ ڪريمن جي نورِ اطهر مان مليا

يُظۡهِرۡنَ اَنۡوَارَهَا لِلنَّاسِ فِي الظُّلَمِ

ستارا ماڻھن لاءِ پنھنجي روشني ظاھر ڪن ٿا (جڏھن)
اونداھي ٿي ھجي

حَتّٰي اِذَا طَلَعَتْ فِى الْكَوْنِ عَمَّ هُدَاهَا

ايستائين جو جڏھن دنيا ۾ سج اڀريو
(پاڻ ڪريمن جي آمد ٿي)

هَا الْعٰلَمِيْنَ وَاَحْيَتْ سَائِرَالْاُمَمِ

سندن ھدايت جھان وارن لاءِ عام ٿي ۽ سيئي
امتون ان مان مستفيض ٿيون

اَكْرِمْ بِخَلْقِ نَبِيٍّ زَانَهٗ خُلُقٌ

ڪھڙي نہ سھڻي صورت مبارڪ آھي جيڪا
اخلاقِ ڪريمه سان سينگاريل

بِالْحُسْنِ مُشْتَمِلٍ بِالْبِشْرِ مُتَّسِمِ

سندن خنده پيشانيءَ سان سندن حسن شامل آھي

كَالزَّهْرِ فِيْ تَرَفٍ وَالْبَدْرِ فِىْ شَرَفٍ

پاڻ ڪريم تازگيءَ ۾ مکڙي وانگر شرف
۾ چنڊ وانگر آھن

وَالْبَحْرِ فِىْ كَرَمٍ وَالدَّهْرِ فِىْ هِمَمِ

پاڻ ڪريم سخا ۾ درياء وانگر ۽ همت ۾
زماني وانگرآهن

كَاَنَّــهٗ وَهُوَفَـرْدٌ فِىْ جَلَالَتِهٖ

پاڻ ڪريم رُعب ۽ تاب ۾ بي مثال زمانہ
شخصيَّت آهن

فِيْ عَسْكَرٍ حِيْنَ تَلْقَاهُ وَفِىْ حَشَمٖ

جيئن سندن چوڌاري ڪا فوج ۽ حشمت موجود هجي

كَاَنَّمَا اللُّؤْلُؤُ الْمَكْنُوْنُ فِىْ صَدَفٍ

پاڻ ڪريمن جا ڏند مبارڪ چمڪندڙ موتي جهڙا
آهن جيڪي سچي سِپ ۾ آهن

مِنْ مَّعْدِنَىْ مَنْطِقٍ مِّنْهُ وَمُبْتَسَمٖ

گفتگو ۽ مرڪڻ دوران انهيءَ سِپ مبارڪ
مان موتي نڪرن ٿا

لَاطِيْبَ يَعْدِلُ تُرْبًا ضَمَّ اَعْظُمَهٗ

جيڪا مِٽي رسول عربي جي جسم اطهر کي لڳل آهي
ان جي مقابلي ۾ ڪا خوشبو ناهي

طُوْبٰى لِمُنْتَشِقٍ مِّنْهُ وَمُلْتَثِمٖ

مبارڪ آهي اُن ماڻهوءَ جنهن اُن مٿيءَ کي سونگهيو ۽ ان کي چُمي ڏني

أَبَانَ مَوْلِدُهُ عَنْ طِيبِ عُنْصُرِهِ

ولادت با سعادت جي وقت ئي سندن ذاتِ اقدس
جي خوشبو ظاهر ٿي وئي

يَاطِيبَ مُبْتَدَإٍ مِّنْهُ وَمُخْتَتَمِ

اي عقلمندو"ڏسو"سندن ابتدا ۽ انتهی نهايت پاڪيزه هئي

يَوْمٌ تَفَرَّسَ فِيهِ الْفُرْسُ أَنَّهُمُ

فارس (ايران) وارن اُن ڏينهن عقل سان
سمجهيو ته بيشڪ اهي

قَدْ أُنْذِرُوْ بِحُلُوْلِ الْبُؤْسِ وَالنِّقَمِ

ديڇاريا ويندا سخت مصيبت ۽ سخت عذاب سان

وَبَاتَ إِيْوَانُ كِسْرٰى وَهُوَ مُنْصَدِعٌ

(پاڻ ڪريم جن ولادت وقت) ايران جي بادشاه جو
محل ڀڄي پورا ٿيو

كَشَمْلِ أَصْحَابِ كِسْرٰى غَيْرَ مُلْتَئِمِ

سندس لشڪر ڇڙوڇڙ ٿي ويو ۽ اهو ڪڏهن گڏ نه ٿيو

وَالنَّارُ خَامِدَةُ الْاَنْفَاسِ مِنْ اَسَــفٍ

فارس جي باھ افسوس ۾ ڏک سببان اُجھامي وئي

عَلَيْهِ وَالنَّهْرُ سَاهِى الْعَيْنِ مِنْ سَدَمِ

۽ فُرات دريا ڏک سببان وهڻ واري چشمي کي وساري ڇڏيو

وَسَاءَ سَاوَةُ اَنْ غَاضَتْ بُحَيْرَتُهَا

ساوه(١)جا ماڻهون خشڪ دريا ڏسي پريشان ٿي ويا

وَرُدَّ وَارِدُهَا بِالْغَيْظِ حِيْنَ ظَمِى

۽ پاڻي پريندڙ اُتان ڪاوڙ ۾ خالي موٽيا ٿي.
اُن وقت جو اهي اڃايل هئا

كَاَنَّ بِالنَّــارِ مَا بِالْمَاءِ مِنْ بَلَلٍ

بـاھ ڏک سببان پـاڻـي ٿـي ويـئـي

حُزْنًا وَّبِالْمَاءِ مَا بِالنَّارِ مِنْ ضَرَمِ

۽ پــاڻــي ڏک ســببان بــاھ تــي ويـو

وَالْجِنُّ تَهْتِفُ وَالْاَنْوَارُ سَاطِعَةٌ

۽ جنَّ وڏا آواز ڪرڻ لڳا ۽ انوار الاهي چمڪڻ لڳا

وَالْحَقُّ يَظْهَرُ مِنْ مَّعْنًى وَّمِنْ كَلِمِ

۽ حق ظاهر ٿيو قرآن ڪريم ۽ حديث نبوي مان

عَمُوْا وَصَمُّوْا فَاِعْلَانُ الْبَشَآئِرِ لَمْ

اهي انڌا ۽ ٻوڙا ٿي پيا ۽ انهن بشارتن جا اعلان نہ ٻڌا

تُسْمَعْ وَبَارِقَةُ الْاِنْذَارِ لَمْ تُشَمِ

۽ انهن ڊيڄاريندڙ ٻجليون قطعًا نہ ڏٺيون

مِنْ بَعْدِ مَا اَخْبَرَ الْاَقْوَامَ كَاهِنُهُمْ

پوءِ انهن(ڪافرن) ڪي سندن پوپن هي خبر ٻُڌائي

بِاَنَّ دِيْنَهُمُ الْمُعْوَجَّ لَمْ يَقُمِ

تہ بيشڪ سندن سڀ مذهب باطل ۽ بالڪل
برباد ٿي پوندا

وَبَعْدَ مَا عَايَنُوْا فِي الْاُفُقِ مِنْ شُهُبٍ

ان ڪانپوءِ انهن تارن ڪي آسمان مان ڪرندو
ڏٺو ۽ اهڙي طرح

مُنْقَضَّةٍ وَفْقَ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ صَنَمِ

زمين تي سمورا بُت (خوار تي) ڪِري پيا

حَتّٰي غَدَا عَنْ طَرِيْقِ الْوَحْيِ مُنْهَزِمٌ

وحي رباني جي رستي کان شيطان ايئن پري ڀڄندا هئا

مِنَ الشَّيَاطِيْنِ يَقْفُوْا اِثْرَ مُنْهَزِمٍ

جو اهي هڪ ٻئي جي مٿان (خوف سببان)
ڪِري پوندا هئا

اَلْفَصْلُ الرَّابِعُ

فصل چوٿون: سومر کان پڙهو

كَاَنَّهُمْ هَرَبًا اَبْطَالُ اَبْرَهَةٍ

اهي شيطان ايئن ڀڳا جيئن ابرهه(١) جا پهلوان ڪِنڪرين کان

اَوْ عَسْكَرٌ بِالْحَصٰى مِنْ رَاحَتَيْهِ رُمِىْ

۽ پاڻ ڪريمن جنگِ بدر ۾ هڪ مٺ پٿرين سان
سڀ ڪافر ڀڄائي ڇڏيا

نَبْذًا بِهٖ بَعْدَ تَسْبِيْحٍ بِبَطْنِهِمَا

پاڻ ڪريمن جي هٿن ۾ پٿرين، ايئن تسبيح ٿي پڙهي

نَبْذَ الْمُسَبِّحِ مِنْ اَحْشَاءِ مُلْتَقِمِ

جيئن حضرت يونس مڇي جي پيٽ ۾ تسبيح ٿي پڙهي

جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الْاَشْجَارُ سَاجِدَةً

پاڻ ڪريمن جي حڪم سان وڻ سجدو ڪري وٽن آيا ٿي

تَمْشِىْ اِلَيْهِ عَلٰى سَاقٍ بِلَا قَدَمِ

۽ اهي وڻ بنا پيرن جي ٽڙ تي هلي آيا ٿي

كَاَنَّمَا سَطَرَتْ سَطْرًا لِمَا كَتَبَتْ

انهن وڻن پنهنجي تارين سان ليڪون ڪڍيون
۽ چڱي طرح لکيو

(١) يمن جي بادشاھ جو نالو آهي جنهن بيت الله شريف تي حملي جو ارادو ڪيو هو، پوءِ الله تعلى ابرھ ۽ سندس لشڪر کي نيست و نابود ڪري ڇڏيو. اھو بيان سورة فيل ۾ آهي

فُرُوْعُهَا مِنْ بَدِيْعِ الْخَطِّ فِي اللَّقَمِ

انهن وڻن جي لکت رستي ۾ بالکل عجيب هئي

مِثْلُ الْغَمَامَةِ اَنّٰى سَارَ سَائِرَةً

پاڻ ڪريم جيڏانهن بہ ويندا هئا تہ ڪڪر سندن
مٿان ڇانو ڪندا هئا

تَقِيْهِ حَرَّ وَطِيْسٍ لِلْهَجِيْرِ حَمِيْ

ان لاءِ تہ پاڻ ڪريمن کي اونهاري جي سخت
گرمي کان محفوظ رکن

اَقْسَمْتُ بِالْقَمَرِ الْمُنْشَقِّ اِنَّ لَـهُ

آئون چيريل(١) چنڊ جوسچو قسم انهيءَ لاءِ
کڻان ٿو جو بيشڪ

مِـنۡ قَلۡبِـهٖ نِسۡبَـةً مَّبۡـرُوۡرَةَ الۡقَسَمِ

چيريل چنڊ کي پاڻ ڪريمن جي دل مبارڪ سان
خاص نسبت آهي

وَمَا حَوَى الۡغَارُ مِنۡ خَيۡرٍ وَّمِنۡ كَرَمٍ

۽ عجيب نموني سان غار ثور ۾ خير ۽ ڪرم گڏ هئا

وَكُلُّ طَرۡفٍ مِّنَ الۡكُفَّارِ عَنۡهُ عَمِيۡ

جو هر طرف کان ڪافر انهن جي ڏسڻ کان انڌا ٿي ويا

(١) پاڻ ڪريمن عليه التحية والثناء جي آڱر جي اشاري سان چنڊ چيرجي به ٽڪر ٿيو، هڪ ٽڪر آسمان ۾ رهيو ۽ ٻيو پاڻ ڪريمن ﷺ جي دربار اقدس ۾ حاضر ٿيو. انهي معجزي جو ذڪر قرآن ڪريم جي سورة وَالۡقَمَرَ ۾ موجود آهي.

فَالصِّدۡقُ فِي الۡغَارِ وَالصِّدِّيۡقُ لَمۡ يُرَيَا

پاڻ ڪريم ۽ صديق اڪبر غار ۾ اندر ويٺل هئا

وَهُمۡ يَقُوۡلُوۡنَ مَا بِالۡغَارِ مِنۡ اَرِمِ

۽ غار جي ٻاهران ڪافرن چيو تہ هن غار ۾
ڪو ماڻهو ڪونهي

ظَنُّوا الۡحَمَامَ وَظَنُّوا الۡعَنۡكَبُوۡتَ عَلٰى

ڪبوتر جا آنا ۽ ڪورئيڙي جو ڄار ڏسي ڪافرن سمجهو تہ

خَيْرِ الْبَرِيَّةِ لَمْ تَنْسُجْ وَلَمْ تَحُمِ

پاڻ ڪريم انهيءَ غار ۾ قطعًا موجود ناهن

وِقَايَةُ اللّٰهِ اَغْنَتْ عَنْ مُّضَاعَفَةٍ

الله تعالىٰ جي حفاظت پاڻ ڪريمن کي بي نياز ڪري ڇڏيو

مِّنَ الدُّرُوْعِ وَعَنْ عَالٍ مِّنَ الْاُطُمِ

هر اعلىٰ قسم جي زرهن ۽ بلند قلعن کان

مَاسَامَنِي الدَّهْرُ ضَيْمًا وَّاسْتَجَرْتُ بِهٖ

مون کي جڏهن زماني وارن تنگ ڪيو تہ مون
پاڻ ڪريمن کان پناهہ ورتي

اِلَّاوَنِلْتُ جِوَارًامِّنْهُ لَمْ يُضَمِ

جڏهن مون وٽ سندن مدد پهتي تہ سڀ
مصيبتون دور ٿي ويون

وَلَاالْتَمَسْتُ غِنَى الدَّارَيْنِ مِنْ يَّدِهٖ

۽ جڏهن مون دين ۽ دنيا جي سرفرازي پاڻ
ڪريمن کان طلب ڪئي

اِلَّااسۡتَلَمَتُ النَّدٰی مِنۡ خَيۡرِ مُسۡتَلِمِ

تہ پاڻ ڪريمن مون کي اها پنهنجي دست شفقت
سان عطا ڪئي

لَاتُنۡكِرِالۡوَحۡیَ مِنۡ رُّؤۡيَاهُ اِنَّ لَـــهٗ

تون اُن وحي رباني جو انڪار نہ ڪر جيڪا ڪين
ننڊ دوران ايندي هئي

قَـلۡبًا اِذَا نَـامَتِ الۡـعَيۡنَانِ لَـمۡ يَـنَمِ

چو تہ پاڻ ڪريمن جو اکيون سمهنديون هيون پر
سندن دل سُجاڳ هوندي هئي

وَذَاكَ حِيۡنَ بُـلُـوۡغٍ مِّـنۡ نُّـبُـوَّتِـهٖ

درحقيقت سچا خواب نبوت جي ملڻ جي پهرين نشاني آهن

فَـلَيۡسَ يُنۡكَـرُ فِـيۡــهِ حَـالُ مُحۡتَلِمِ

پوءِ تون اي عقلمند انهن سچن خوابن جو انڪار نہ ڪر

تَـبَارَكَ اللّٰهُ مَـا وَحۡـیٌ بِمُكۡـتَسَبٍ

الله تعالىٰ بابرڪت آهي ۽ وحي ربانيءَ جو اچڻ
ڪنهن جي وس ۾ نہ آهي

وَلَا نَبِيٌّ عَلٰى غَيْبٍ بِمُتَّهَمِ

۽ پاڻ ڪريم علم غيب کي لڪائيندڙ ناهن

كَمْ اَبْرَتْ وَصِبًا بِاللَّمْسِ رَاحَتُهٗ

ڪيترا پيرا بيمار سندن هٿ مبارڪ گهمائڻ
سان مڪمل صحتمند ٿي ويا

وَاَطْلَقَتْ اَرِبًا مِّنْ رِّبْقَةِ اللَّمَمِ

۽ ڪيترائي چريا، چريائي کان آزاد ٿي ويا

وَاَحْيَتِ السَّنَةَ الشَّهْبَاءَ دَعْوَتُهٗ

پاڻ ڪريمن جي دعا سان ڏڪار ۽ مصيبتون لهي ويون

حَتّٰي حَكَتْ غُرَّةً فِي الْاَعْصُرِ الدُّهُمِ

۽ سندن دعا سان هڪدم برسات وسڻ شروع ٿي

بِعَارِضٍ جَادَ اَوْخِلْتَ الْبِطَاحِ بِهَا

پاڻ ڪريمن جي دعا سان اهڙو ڪڪر وسيو

سَيْبًا مِّنَ الْيَمِّ اَوْ سَيْلًا مِّنَ الْعَرِمِ

جو وادين ۾ گوياڪ درياءَ وهڻ شروع ٿيو

دَعۡنِیۡ وَوَصۡفِیَ اٰیَاتٍ لَّهٗ ظَهَرَتۡ

تون مون کي ڇڏ تہ آئون پاڻ ڪريمن جا اُهي معجزا
بيان ڪريان جيڪي ڪائنئن ظاهر ٿيا آهن

ظُهُوۡرَ نَارِ الۡقِرٰی لَيۡلاً عَلٰی عَلَمِ

جئين(١) ٻهراڙي جا ماڻهو مهمانن جي سڃاڻڻ لاءِ
جبل تي باهہ ٻاريندا آهن

فَالدُّرُّ يَزۡدَادُ حُسۡنًا وَّهُوَ مُنۡتَظِمٌ

سچن موتين جو حُسن هار ۾ زيادہ ٿئي ٿو

(١)عربن جو قديم رواج هو تہ اُهي پنهنجي ڳوٺن جي ٻاهران رات جي وقت ڪنهن وڏي جبل تي باهہ ٻاريندا هئا،ان لاءِ تہ جئين مسافر کي خبر پوي تہ اتي ڳوٺ آهي. اها سندن سخاوت ۽ مهمان نوازي جي انتها هئي. مترجم عفي عنہ

وَلَيۡسَ يَنۡقُصُ قَدۡرًا غَيۡرَ مُنۡتَظِمِ

۽ سندن قدر گهٽ نٿو ٿئي جيڪڏهن اُهي پويل ناهن

فَمَا تَطَاوَلَ اٰمَالُ الۡمَدِيۡحِ اِلٰی

تعريف ڪندڙ پاڻ ڪريمن جون ڪهڙيون صفتون
بيان ڪري سگهندا

مَافِيْهِ مِنْ كَرَمِ الْاَخْلاَقِ وَالشِّيَمِ

چو تہ سندن اخلاق مبارڪ ۽ خصلتون (انسان جي
سمجھ کان) متي آهن

اٰيَاتُ حَقٍّ مِّنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثَةٌ

قرآن ڪريم جون سيئي آيتون الله تعالىٰ جي
طرفان نازل ڪيل آهن

قَدِيْمَةٌ صِفَةُ الْمَوْصُوْفِ بِالْقِدَمِ

چو تہ رب تعالىٰ قديم آهي ۽ سندس سڀ صفتون قديم آهن

لَمْ تَقْتَرِنْ بِزَمَانٍ وَّهِيَ تُخْبِرُنَا

قرآن ڪريم جون آيتون ڪنھن بہ زماني جون محتاج ناهن

عَنِ الْمَعَادِ وَعَنْ عَادٍ وَّعَنْ اِرَمِ

انهي ۾ آخرت جون خبرون ۽ قوم عاد ۽ اِرم
جون خبرون آهن

الفَصلُ الخَامِسُ

فصل پنجون : اڳاري ڪان پڙهو

دَامَتْ لَدَيْنَا فَفَاقَتْ كُلَّ مُعْجِزَةٍ

قرآن ڪريم جو معجزو اسان وٽ هميشہ محفوظ رهندو

مِنَ النَّبِيِّينَ إِذْجَاءَتْ وَلَمْ تَدُمِ

سيني پيغمبرن جا معجزا سچا هئا پراهي باقي نہ رهيا

مُحَكَّمَاتٌ فَمَا يُبْقِيْنَ مِنْ شُبَهٍ

قرآن پاڪ جون آيتون محڪم(ثابت) آهن پوءِ ان ۾

ڪوبہ بدبخت شڪ نٿو ڪري سگھي

لِذِىْ شِقَاقٍ وَّلَا يَبْغِيْنَ مِنْ حَكَمِ

انهيءَ ڪري جو اهي پاڻ پنهنجي جاءِ تي فيصلہ ڪُن آهن

مَاحُوْرِبَتْ قَطُّ اِلَّا عَادَ مِنْ حَرَبٍ

جنهن بہ ماڻهو قرآن ڪريم سان مقابلو ڪيو،

اُن ڪي انهيءَ ۾ شڪست ملي

اَعْدَى الْاَعَادِىْ اِلَيْهَا مُلْقِىَ السَّلَمِ

آخرڪار دشمنن قرآن ڪريم ڪي دل سان تسليم ڪيو

رَدَّتْ بَلاَغَتُهَا دَعْوٰى مُعَارِضِهَا

قرآن ڪريم جي فصاحت ۽ بلاغت سيني جون
دعوائون ايئن رد ڪري ڇڏيون

رَدَّالْغَيُوْرِ يَدَالْجَانِيْ عَنِ الْحَرَمِ

جيئن غيرتمند انسان هميشه پنهنجي گهر وارن
جي حفاظت ڪري ٿو

لَهَا مَعَانٍ كَمَوْجِ الْبَحْرِ فِيْ مَدَدٍ

قرآن ڪريم جون معنائون درياء جي ڇولين وانگر گهڻ آهن

وَفَوْقَ جَوْهَرِهٖ فِي الْحُسْنِ وَالْقِيَمِ

۽ انهيءَ جا موتي حُسن ۽ قيمت ۾ نهايت اعلىٰ آهن

فَلاَ تُعَدُّ وَلاَ تُحْصٰى عَجَائِبُهَا

پوءِ تون قرآن ڪريم جي عجيب رازن کي ڳڻي
۽ اندازو ڪري نه ٿو سگهين

وَلاَ تُسَامُ عَلَى الْاِكْثَارِ بِالسَّأَمِ

۽ گهڻي تلاوت جي ڪري تون ان کان بيزار نه ٿيندين

قَرَّتْ بِهَا عَيْنُ قَارِيْهَا فَقُلْتُ لَهٗ

قرآن ڪريم پڙهڻ سان پڙهندڙ جا نيڻ ٺرن ٿا پوءِ
مون ان کي چيو تہ

لَقَدْ ظَفِرْتَ بِحَبْلِ اللّٰهِ فَاعْتَصِمِ

بيشڪ تو لاءِ ڪاميابي آهي پوءِ تون الله جي
رسيءَ کي مضبوطي سان پڪڙ

اِنْ تَتْلُهَا خِيْفَةً مِّنْ حَرِّنَارِ لَظٰى

جيڪڏهن جهنم جي باهہ جي خوف ڪان قرآن
ڪريم جي قراءت ڪندين

اَطْفَاْتَ حَرَّ لَظٰى مِنْ وِّرْدِهَا الشِّيَمِ

تہ جهنم جي گرمي تون ان جي پاڻي سان اُجهائي ڇڏيندين

كَاَنَّهَا الْحَوْضُ تَبْيَضُّ الْوُجُوْهُ بِهٖ

قرآن ڪريم جون آيتون حوضِ ڪوثر وانگر آهن جنهن سان

مِنَ الْعُصَاةِ وَقَدْ جَاءُوْهُ كَالْحُمَمِ

گنهگارن جا ڪوئلي جهڙا ڪارا چهرا روشن ٿين ٿا

وَكَالصِّرَاطِ وَكَالْمِيْزَانِ مَعْدِلَةً

قرآن ڪريم پلصراط ۽ ميزان وانگر هموار آهي

فَالْقِسْطُ مِنْ غَيْرِهَا فِي النَّاسِ لَمْ يَقُمِ

جو انهيءَ کان سواءِ ماڻهن ۾ انصاف ڪرڻ ناممڪن آهي

لَا تَعْجَبَنْ لِحَسُوْدٍ رَاحَ يُنْكِرُهَا

تون اُن حاسد تي تعجب نہ ڪر جيڪو قرآن ڪريم
جو انڪاري ٿيو آهي

تَجَاهُلًا وَهُوَ عَيْنُ الْحَاذِقِ الْفَهِمِ

اُهو (درحقيقت) جاهل آهي جيتوڻيڪ پاڻ کي عقلمند سمجهي

قَدْ تُنْكِرُ الْعَيْنُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمَدٍ

جيڪا اک بيمار هجي سا سج جي روشني کيئن ڏسي سگهي ٿي

وَيُنْكِرُ الْفَمُ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمِ

۽ جيڪو وات بيمار هجي سو مِٺي پاڻيءَ جو
ذائقو کيئن معلوم ڪري سگهي ٿو

يَا خَيْرَ مَنْ يَّمَّمَ الْعَافُوْنَ سَاحَتَهُ

يارسول الله! توهان جي دربار ۾ سيئي ماڻهو اچن ٿا

سَعْيًا وَفَوْقَ مُتُوْنِ الْاَيْنُقِ الرُّسُمِ

ڪي پيادا ۽ ڪي اُٺن تي سوار ٿي اچن ٿا

وَمَنْ هُوَالْاٰيَةُ الْكُبرىٰ لِمُعْتَبِرٍ

’يارسول الله‘ توهانجو وُجود مُقدس يقين رکندڙن لاءِ
الله تعالىٰ جي عظيم نشاني آهي

وَمَنْ هُوَ النِّعْمَةُ الْعُظْمىٰ لِمُغْتَنِمِ

۽ توهان جو وجود اُنهن لاءِ هڪ وڏي نعمت آهي

سَرَيْتَ مِنْ حَرَمٍ لَيْلاً اِلىٰ حَرَمِ

رسولِ عربي! توهان هڪ رات ۾ بيت الله کان بيت المقدس
تائين سير مکمل ڪيو

كَمَا سَرَى الْبَدْرُ فِي دَاجٍ مِّنَ الظُّلَمِ

جيئن اونداهي رات ۾ چوڏهين جو چنڊ پنهنجو
سير مکمل ڪري ٿو

وَبِتَّ تَرْقىٰ اِلىٰ اَنْ نِّلْتَ مَنْزِلَةً

رسول عربي توهان هڪ رات ۾ سڀ منزلون
مڪمل ڪري قاب قوسين تي پهتا

مِنْ قَابَ قَوْسَيْنِ لَمْ تُدْرَكْ وَلَمْ تُرَمِ

هي اها منزل آهي جنهن تي توهان کان سواءِ ڪونه پهتو
۽ نه ڪو خواهش ڪندو

وَقَدَّمَتْكَ جَمِيْعُ الْاَنْبِيَآءِ بِهَا

۽ رسولِ عربي توهان کي (مسجد اقصى ۾)
سيني نبين امامت لاءِ اڳيان ڪيو

وَالرُّسُلِ تَقْدِيْمَ مَخْدُوْمٍ عَلٰى خَدَمِ

توهان انهن جا مخدوم ٿيا ۽ اُهي سڀ توهانجا خادم ٿيا

وَاَنْتَ تَخْتَرِقُ السَّبْعَ الطِّبَاقَ بِهِمْ

رسولِ عربي! توهان ستن آسمانن جو سفر
مڪمل ڪري ملائڪن ڪان مٿي هليا ويا

فِيْ مَوْكِبٍ كُنْتَ فِيْهِ صَاحِبَ الْعَلَمِ

انهن جي جماعت جا اوهان سردار ۽ جهنڊو ڪٽندڙ هئا

حَتّٰى إِذَا لَمْ تَدَعْ شَأْوًا لِمُسْتَبِقٍ

ايستائين جو توهان اڳتي وڌندڙ لاءِ ڪانہ حد باقي نہ ڇڏي

مِنَ الدُّنُوِّ وَلَا مَرْقًى لِمُسْتَنِمِ

۽ انهي مَقامِ قرب کي جبرئيل امين بہ پهچي نہ سگهيو

خَفَضْتَ كُلَّ مَقَامٍ بِالْإِضَافَةِ إِذْ

توهان سيني پيغمبرن جا مقام ۽ درجا هيٺ ڪري ڇڏيا

نُوْدِيْتَ بِالرَّفْعِ مِثْلَ الْمُفْرَدِ الْعَلَمِ

چو تہ فقط توهان کي معراج تي نهايت شان سان سڏيو ويو

كَيْمَا تَفُوْزُ بِوَصْلٍ أَيِّ مُسْتَتِرٍ

معراج ان لاءِ ڪرايو ويو تہ توهان خدا تعالیٰ
جي ملاقات سان سرفراز ٿيو

عَنِ الْعُيُوْنِ وَسِرٍّ أَيِّ مُكْتَتَمِ

۽ ڪهڙا بہ مخفي ۽ پوشيده راز هجن سي توهان تي ظاهر ٿين

فَحُزْتَ كُلَّ فَخَارٍ غَيْرِ مُشْتَرَكٍ

توهان ۾ سيئي خوبيون جمع ڪيون ويون
جيڪي ڪنهن ۾ بہ ناهن

وَجُزْتَ كُلَّ مَقَامٍ غَيْرِ مُزْدَحِمِ

توهان اڪيلي سِر ماڻهن کان سواءِ اهي سيئي مقام
۽ منزلون مڪمل ڪيون

وَجَلَّ مِقْدَارُ مَا وُلِّيْتَ مِنْ رُتَبٍ

رسولِ عربي توهان کي عظيم الشان مرتبن جو
مالڪ بنايو ويو

وَعَزَّ اِدْرَاكَ مَا اُوْلِيْتَ مِنْ نِّعَمِ

عقل ۽ سمجھ کان اهي مرتبا پري آهن جيڪي
توهان کي مليا آهن

بُشْرٰی لَنَا مَعْشَرَ الْاِسْلَامِ اِنَّ لَنَا

اسان مسلمانن کي مبارڪون هجن چوته پاڻ ڪريم

مِنَ الْعِنَايَةِ رُكْنًا غَيْرَ مُنْهَدِمِ

اسان کي اهي مضبوط ٿنيا عنايت ٿيا آهن
جيڪي ڪڏهن نه ڪرندا

اَلْفَصْلُ السَّادِسُ

فصل ڇهون: اربع کان پڙهو

لَـمَّا دَعَى اللّٰهُ دَاعِـيْـنَا لِطَاعَـتِهٖ

چو تہ الله تعالىٰ توهان کي سيني رسولن کان
پلو ڪري سڏيو آهي

بِاَ كْرَمِ الرُّسْلِ كُنَّا اَ كْرَمَ الْاُمَـمِ

۽ توهان جي صدقي الله تعالىٰ اسانکي بهترين
اُمت ڪري سڏيو آهي

رَاعَتْ قُلُوْبَ الْعِدىٰ اَنْبَاءُ بِعْثَتِهٖ

رسولِ عربي جي رسالت جي خبر ٻُڌي مخالفن
جون دليون ڏڪي ويون

كَنَبْـأَةٍ اَجْفَلَتْ غُفُلًا مِّـنَ الْغَنَمِ

جئين شينهن جي گجگوڙ کان ٻڪريون ٿِهي پچن ٿيون

مَازَالَ يَلْقَاهُـمْ فِىْ كُلِّ مُعْتَـرَكٍ

صحابہ ڪرام جنگ جي هر ميدان ۾ هميشہ
ڪافرن سان مقابلو ڪندا هئا

حَتّٰي حَكَوْا بِالْقَنَا لَحْمًا عَلٰى وَضَمٍ

ايستائين جو سندن جسم نيزن تي ايئن پيل هئا
جيئن اڏيءَ تي گوشت هجي

وَدُّا الْفِرَارَ فَكَادُوْا يَغْبِطُوْنَ بِهٖ

جنگ جي خوف کان ڪافرن ڀڄڻ کي پسند ڪيو

اَشْلَاءَ شَالَتْ مَعَ الْعِقْبَانِ وَالرَّخَمِ

ڪافرن چاهيو ٿي ته ڪاش سندن جسم جا ٽڪرا
ڳجهون ۽ سِرڻون ڪڻي وڃن ها

تَمْضِی اللَّيَالِیْ وَلَا يَدْرُوْنَ عِدَّتَهَا

راتيون گذريون ٿي، پر ڪافر انهن کي
ڳڻي نه ٿي سگهيا

مَا لَمْ تَكُنْ مِنْ لَيَالِی الْاَشْهُرِ الْحُرُمِ

جيستائين نه اچن اهي راتيون جن ۾ جنگ
ڪرڻ حرام آهي

كَاَنَّمَا الدِّيْنُ ضَيْفٌ حَلَّ سَاحَتَهُمْ

گوياڪ دين جو لشڪر هڪ مهمان هو جيڪو پاڻ
ڪريمن جي اڱڻ تي لٿو

بِكُلِّ قَرْمٍ اِلٰى لَحْمِ الْعِدٰى قَرِمِ
هر سردار ائين چاهيو ٿي تہ ڪيس دشمن جو گوشت ملي

يَجُرُّ بَحْرَ خَمِيْسٍ فَوْقَ سَابِحَةٍ
تيز گهوڙن تي اهو لشڪر درياء جي مثال هلندو هو

تَرْمِيْ بِمَوْجٍ مِّنَ الْاَبْطَالِ مُلْتَطِمِ
جو جنگ جي ميدان ۾ اهو هر وقت ڇوليون هڻندو هو

مِنْ كُلِّ مُنْتَدِبٍ لِلّٰهِ مُحْتَسِبٍ
سيئي اصحابي حڪم مڃيندڙ ۽ الله تعالىٰ
جي اجرِ عظيم ۾ اميد رکندڙ هئا

يَسْطُوْ بِمُسْتَاْصِلٍ لِلْكُفْرِ مُصْطَلِمِ
اُهي ڪافرن تي حملو ڪندڙ ۽ ڪُفر جون پاڙون پٽيندڙ هئا

حَتّٰى غَدَتْ مِلَّةُ الْاِسْلَامِ وَهِيَ بِهِمْ
ايستائين جو صحابه ڪرام جي ڪوشش سان
دين اسلام مضبوط ٿيو

مِنْ بَعْدِ غُرْبَتِهَا مَوْصُوْلَةَ الرَّحِمِ
شروع ۾ دين غريب(ڪمزور) هو ۽ آخر ۾ دين مضبوط ٿيو

مَكْفُوْلَةً اَبَدًا مِنْهُمْ بِخَيْرِ اَبٍ

جيئن ڪنهن يتيم کي مهربان پيءُ ۽ بيوه کي
بهترين گهر وارو ملي وڃي

وَخَيْرِ بَعْلٍ فَلَمْ تَيْتَمْ وَلَمْ تَئِمِ

پوءِ يتيميءَ جو هِن کي ۽ بي وارثي جو هُن کي ڪهڙو غم ٿيندو

هُمُ الْجِبَالُ فَسَلْ عَنْهُمْ مُصَادِمَهُمْ

اهي اصحابي جنگ جي ميدان ۾ جبلن وانگر مضبوط هئا

مَاذَارَ اَوْا مِنْهُمْ فِيْ كُلِّ مُصْطَدَمِ

پوءِ تون مقابلن جو خبرون جنگي ميدانن کان
پُڇ ته انهن ڇا ڏٺو

فَسَلْ حُنَيْنًا وَسَلْ بَدْرًا وَسَلْ اُحُدًا

پوءِ تون حنين ۽ بدر ۽ احد کان پُڇي معلوم ڪر

فَصُوْلُ حَتْفٍ لَهُمْ اَدْهٰى مِنَ الْوَخَمِ

ته ڪافرن جي متان موت جي وبا ڪئين نازل ٿي

اَلْمُصْدِرِى الْبِيْضِ حُمْراً بَعْدَ مَاوَرَدَتْ

انهن پنهنجون تلوارون دشمنن جي رت ڳاڙهيون ڪري ڇڏيون

مِنَ الْعِدیٰ كُلَّ مُسْوَدٍّ مِّـنَ اللِّمَـمِ

انهن ڪافرن جي متن تي نهايت سخت وار ڪيا

وَالْكَاتِبِيْنَ بِسُمْرِ الْخَطِّ مَاتَرَكَتْ

۽ اصحابن پنهنجي بهترين نيزن سان ڪافرن تي
ايترا تہ حملا ڪيا

اَقْلَامُهُمْ حَرْفَ جِسْمٍ غَيْرَ مُنْعَجِمِ

جو سندن نشانن کان دشمنن جو ڪو بہ جسم بچي نہ سگهيو

شَاكِى السِّلاحِ لَهُمْ سِيْمَا تُمَيِّزُهُمْ

اُهي مسلح هئا ۽ انهن جي پيشانين تي سجدن جا
صاف نشان ائين هئا

وَالْوَرْدُ يَمْتَازُ بِالسِّيْمَا مِنَ السَّلَمِ

جيئن گلاب جو گل پنهنجي نشاني سان ڪنڊن
واري وڻ کان ممتاز هوندو آهي

تُهْدِیْ اِلَيْكَ رِيَاحُ النَّصْرِ نَشْرَهُمْ

اصحابن جي فتح جون خبرون تو ڏانهن هوائون
موڪلين ٿيون

فَتَحۡسَبُ الزَّهۡرَفِي اَلۡاَ كۡمَامِ كُلَّ كَمِ

پوءِ تون ايئن سمجهين تہ گوياڪ گلاب جو گل
پردي ۾ ڍڪيل آهي

كَاَنَّهُمۡ فِيۡ ظُهُوۡرِ الۡخَيۡلِ نَبۡتُ رُبًى

اهي گهوڙن تي ايئن مضبوط سواري ڪندا هئا
جيئن جبل تي ڪو ٻُوٽو ڦٽي

مِنۡ شِدَّةِ الۡحَزۡمِ لَا مِنۡ شِدَّةِ الۡحُزُمِ

اهي اهڙي مضبوطيءَ سان سواري ڪندا هئا جن
کي زين جي ضرورت نہ هئي

طَارَتۡ قُلُوۡبُ الۡعِدىٰ مِنۡ بَاۡسِهِمۡ فَرَقًا

جنگ جي سختي جي ڪري دشمنن جا عقل غائب ٿي ويا

فَمَا تُفَرِّقُ بَيۡنَ الۡبَهۡمِ وَالۡبُهَمِ

اُهي اهو فرق بہ نہ ڪري سگهيا تہ ماڻهو
آهي يا ٻڪري آهي

وَمَنۡ تَكُنۡ بِرَسُوۡلِ اللّٰهِ نُصۡرَتُهٗ

جنهن شخص کي رسول الله جي مدد حاصل هجي ٿي

اِنۡ تَلۡقَهُ الۡاُسُدُ فِیۡ اٰحَامِهَا تَجِمِ

ان جي اڳيان شينهن بہ جنگل ۾ پيچ لوڏائي ٿو

وَلَنۡ تَرٰی مِنۡ وَّلِیٍّ غَيۡرَ مُنۡتَصِرٍ

تون پاڻ ڪريمن جو دوست سندن مدد کان
ڪڏهن بہ خالي نہ ٿو ڏسين،

بِــهٖ وَلَا مِنۡ عَدُوٍّ غَيۡــرَ مُنۡقَصِمِ

۽ جيڪو سندن دشمن آهي اُن کي تون ذليل
۽ خوار ڏسندين

اَحَــلَّ اُمَّــتَــهٗ فِیۡ حِرۡزِ مِلَّتِهٖ

پاڻ ڪريمن پنهنجي اُمت کي ملت جي ڪوٽ
۾ محفوظ رکيو

کَاللَّيۡثِ حَلَّ مَعَ الۡاَشۡبَالِ فِيۡ اَجَمِ

جيئن غار ۾ شينهن پنهنجي ٻچن کي
محفوظ رکي ٿو

کَمۡ جَدَّلَتۡ کَلِمَاتُ اللّٰهِ مِنۡ جَدَلٍ

ڪيترا پيرا قرآن ڪريم مخالفن کي ڏوڙ ۾ اڇلايو

فِيْهِ وَ كَمْ خَصَّمَ الْبُرْهَانُ مِنْ خَصِمِ

۽ ڪيترا ڀيرا قرآن ڪريم معجزن سان پنهنجي
مخالفن تي غالب ٿيو

كَفَاكَ بِالْعِلْمِ فِي الْاُمِّيِّ مُعْجِزَةً

اُمّي جي صورت ۾ وسيع علم توهان جو وڏو معجزو آهي

فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَالتَّأْدِيْبِ فِي الْيُتُمِ

۽ جاهليت جي زماني ۾ ادب سيکاريائون
ان صورت ۾ جو پاڻ يتيم هئا

خَدَمْتُهُ بِمَدِيْحٍ اَسْتَقِيْلُ بِهِ

مون پاڻ ڪريمن جي نعت ان لاءِ چئي آهي تہ
منهنجا گناهہ بخش ٿين

ذُنُوْبَ عُمْرٍ مَّضٰى فِي الشِّعْرِ وَالْخِدَمِ

جو تہ مون پنهنجي زندگي اجاين شعرن ۽
خوشامدن ۾ گذاري آهي

آيَاتُهُ الْغُرُ لَا يَخْفٰى عَلٰى اَحَدٍ

پاڻ ڪريمن جا معجزا روشن آهن ۽ ڪنهن
ماڻهو جي مٿان لڪل نہ آهن

بِّدُوُنَهَا الُعَدُلُ بَيُنَ النَّاسِ لَمُ يَقُمِ

چو تہ انھن کان سواءِ دنيا ۾ انصاف قائم نہ ٿي سگھندو

اَلْفَصْلُ السَّابِعُ

فصل ستون : خميس تي پڙهو

اِذْ قَلَّدَانِيْ مَا تُخْشٰى عَوَاقِبُهٗ

چو تہ ڏارين جي غلامي ۽ گناهن جي ڪري
منهنجي ڳچي ۾ پٽو پيل آهي

كَاَنَّنِيْ بِهِمَا هَدْيٌ مِّنَ النَّعَمِ

گوياڪ آئون انهن ٻنهي ڪمن جي ڪري قرباني
جي ڍور وانگر آهيان

اَطَعْتُ غَيَّ الصِّبَا فِي الْحَالَتَيْنِ وَمَا

مون ٻارن وانگر گمراهيءَ جي تابعداري ڪئي
ٻنهي حالتن ۾

حَصَّلْتُ اِلَّا عَلَى الْاٰثَامِ وَالنَّدَمِ

يعني شعر چيم ۽ ڏارين جي خدمت ڪيم پوءِ ان
جي عيوض مون کي گناهہ ۽ ندامت ملي

فَيَا خَسَارَةَ نَفْسِيْ فِيْ تِجَارَتِهَا

منهنجي نفس کي حيف هجي جنهن نقصان وارو
سودو ڪيو

لَمْ تَشْتَرِ الدِّيْنَ بِالدُّنْيَا لَمْ تَسُمِ

أُن آخرت جي عيوض بي عقلي سان دنيا کي خريد ڪيو

وَمَنْ يَّبِعْ اٰجِلًا مِّنْهُ بِعَاجِلِهٖ

۽ جنهن ماڻهو آخرت جو ثواب وڪڻي ان جي
عيوض دنيا خريد ڪئي

يَبِنْ لَهُ الْغَبْنُ فِى بَيْعٍ وَّفِي سَلَمِ

در حقيقت ان وڏي نقصان ۽ چيهي وارو واپار ڪيو

اِنْ اٰتِ ذَنْبًا فَمَا عَهْدِى بِمُنْتَقِضٍ

جيتوڻيڪ آئون گنهگار آهيان پر منهنجو وعدو
رسولِ عربي سان نہ ٽٽو آهي

مِنَ النَّبِيِّ وَلَا حَبْلِى بِمُنْصَرِمِ

۽ منهنجي دينِ اسلام جي رسي ڪڏهن بہ
ٽٽڻ واري نہ آهي

فَاِنَّ لِى ذِمَّةً مِّنْهُ بِتَسْمِيَتِي

پوءِ بيشڪ مون لاءِ امان آهي جو تہ منهنجو
نالو بہ محمّد آهي

مُحَمَّدًا وَّهُوَ اَوْ فِي الْخَلْقِ بِالذِّمَمِ

۽ پاڻ ڪريم سموري مخلوق کان باوفا ۽ پناه ڏيندڙ آهن

اِنْ لَّمْ يَكُنْ فِيْ مَعَادِيْ اٰخِذًا بِيَدِيْ

جيڪڏهن موت وقت توهان پنهنجي فضل سان
پنهنجي وعدي موجب

فَضْلًا وَّاِلَّا فَقُلْ يَا زَلَّـةَ الْقَدَمِ

منهنجي مدد نہ ڪئي تہ آئون يقيناً خوار ٿيندس

حَاشَاهُ اَنْ يُّحْرِمَ الرَّاجِيْ مَكَارِمَهٗ

پاڻ ڪريم هرگز ڪنهن اُميدوار کي پنهنجي
بخشش کان محروم نہ ٿا ڪن

اَوْ يَرْجِعُ الْجَارُ مِنْهُ غَيْرَ مُحْتَرَمِ

يا پنهنجي قرب واري کي پنهنجي در تان ڪڏهن
بہ نہ ٿا موٽائين

وَمُنْذُ اَلْزَمْتُ اَفْكَارِيْ مَدَائِحَهٗ

رسولِ عربي جي نعتن لاءِ جڏهن کان مون پاڻ کي
وقف ڪيو آهي

وَجَدْتُّهٗ لِخَلَاصِيْ غَيْرَ مُلْتَزَمٖ

اُن وقت کان وني پاڻ ڪريم مون لاءِ نجات ۽
پناه جي جاءِ ثابت ٿيا آهن

وَلَنْ يَّفُوْتَ الْغِنٰى مِنْهُ يَدًا تَرِبَتْ

توهان جي سخيءَ هٿ کان محتاج ڪڏهن بہ نا اُميد نہ ٿو ٿئي

اِنَّ الْحَيَا يُنْبِتُ الْاَزْهَارَ فِى الْاَكَمٖ

بيشڪ مينهن جبلن جي چوٽين تي گُل ڦٽائي ٿو

وَلَمْ اُرِدْ زَهْرَةَ الدُّنْيَا الَّتِي اقْتَطَفَتْ

آئون زُهير شاعر وانگر دنيا جو مال طلب نٿو ڪريان

يَدَا زُهَيْرٍ بِمَا اَثْنٰى عَلٰى هَرِمٖ

جنهن سَنَان بن هَرم جي تعريف ڪري دولت حاصل ڪئي

يَا اَكْرَمَ الْخَلْقِ مَالِىْ مَنْ اَلُوْذُبِهٖ

يارسول الله توهان کان سواءِ منهنجو اهڙو ڪوبہ ڪونهي

سِوَاكَ عِنْدَ حُلُوْلِ الْحَادِثِ الْعَمَمٖ

جنهن کان آئون وڏن حادثن وقت پناه وٺان

وَلَنْ يُّضِيْقَ رَسُوْلَ اللّٰهِ جَاهُكَ بِيْ

منهنجي شفاعت ڪرڻ سان توهان جو شان
قطعاً گهٽ نہ ٿيندو

اِذَالْكَرِيْمُ تَجَلّٰى بِاِسْمِ مُنْتَقِمِ

جو تہ توهان سخي آهيو ۽ توهان پنهنجي حقيقي
نالي سان روشن آهيو

فَاِنَّ مِنْ جُوْدِكَ الدُّنْيَا وَضَرَّتَهَا

پوءِ بيشڪ توهان جي سخاوت سان دنيا ۽ آخرت آهي

وَمِنْ عُلُوْمِكَ عِلْمَ اللَّوْحِ وَالْقَلَمِ

۽ توهان جي علم جوهڪ حصو لوح محفوظ آهي

يَا نَفْسُ لَاتَقْنَطِيْ مِنْ زَلَّةٍ عَظُمَتْ

اي نفس تون ڪبيرن گناهن جي ڪري نا اميد نہ ٿي

اِنَّ الْكَبَائِرَ فِي الْغُفْرَانِ كَاللَّمَمِ

بيشڪ ڪبيرا گناهہ بخش ڪرڻ ۾ صغيرن گناهن وانگر آهن

لَعَلَّ رَحْمَةَ رَبِّيْ حِيْنَ يَقْسِمُهَا

الله تعالیٰ جي رحمت جڏهن ورهائي ويندي،

مون کي اُميد آهي تہ

تَأْتِيْ عَلىٰ حَسَبِ الْعِصْيَانِ فِي الْقِسَمِ

جيترا منهنجا گناهہ هوندا اوتري مون کي رب جي رحمت ملندي

يَارَبِّ وَاجْعَلْ رَجَائِيْ غَيْرَ مُنْعَكِسٍ

يا الله تون منهنجي اُميد ۽ توقع کي ختم نہ ڪر

لَدَيْكَ وَاجْعَلْ حِسَابِيْ غَيْرَ مُنْخَرِمِ

۽ تون منهنجي عمل نامي کي ڀاڃھ ڪان پري نہ ڪر

وَالْطُفْ بِعَبْدِكَ فِي الدَّارَيْنِ اِنَّ لَهٗ

ياالله تون ٻنهي جهانن ۾ پنهنجي ٻانهي تي لطف ڪر؛ ڇو تہ

صَبْرًا مَّتِيْ تَدْعُـهُ الْاَهْوَالُ يُنْهَزِمِ

تڪليف اچڻ وقت صبر اُن ڪان ڀڄي پري ٿئي ٿو

وَأْذَنْ لِسُحْبِ صَلوٰةٍ مِّنْكَ دَائِمَـةً

يا الله تون پنهنجي رحمت جي ڪڪرن کي حڪم
ڪر تہ اُهي تنهنجي طرفان

عَلَى النَّبِيِّ بِمُنْهَلٍ وَّمُنْسَجِمِ

هميشہ هميشہ تنهنجي حبيب ڪريم تي رحمت

جو زوردار مينهن وسائن

وَالۡاٰلِ وَالصَّحۡبِ ثُمَّ التَّابِعِيۡنَ لَهُمۡ

۽ پاڻ ڪريمن جي اهلبيتن ۽ اصحابن ۽ تابعين
تي رحمتون وسن

اَهۡلِ التُّقٰى وَالنُّقٰى وَالۡحِلۡمِ وَالۡكَرَمِ

جيڪي پرهيزگار، برگزيده ۽ بردبار ۽ سخيءَ هئا

مَا رَنَّحَتۡ عَذَبَاتِ الۡبَانِ رِيۡحُ صَبَا

بان وڻ جون ٽاريون جيستائين بادِ صبا لوڏي ۽ جيستائين

وَاَطۡرَبَ الۡعِيۡسَ حَادِى الۡعِيۡسِ بِالنَّغَمِ

اُٺ هڪليندڙ خوشي جا نغما ٻُڌائي تو، مطلب
تہ قيامت تائين سندن مٿان رحمتون هجن

ثُمَّ الرِّضَا عَنۡ اَبِيۡ بَكۡرٍ وَّعَنۡ عُمَرٍ

ان ڪان پوءِ الله تعالىٰ راضي آهي حضرت ابوبڪر
۽ حضرت عمر کان

وَّعَنۡ عَلِيٍّ وَّعَنۡ عُثۡمَانٍ ذِى الۡكَرَمِ

۽ حضرت عثمان ۽ حضرت علي کان جيڪي پلارا
آهن (رضي الله عنهم)

فَـاغْفِرْلَنَا شِدِهَا وَاغْفِرْ لِقَارِئِهَا

پوءِ اي منهنجا رب تون هن قصيدي جي ناهيندڙ
۽ پڙهندڙ کي بخش کر

سَأَلْتُكَ الْخَيْـرِ يَاذَالْجُوْدِ وَالْكَرَمِ

ياالله آئون توکان خير جو سوالي آهيان

تمت بالخير في المسجد النبوى الشريف بالمدينة المنوره

اليَومَ يَوم الاربعَاء۔ دقيق۔ شَوالُ المُكَّرمه

عَبْدُهٗ عَبْدُالْوَحِيْد سَرهَندِي عَفِى عَنهٗ

مَا كَانَ مِنْهُ

٤٨٦
٩٢

نعت مصطفىٰ

صَلَی الله تعالیٰ عليه وآلهٖ وَسَلَّمَ

مُـحَـمَّـد مصطفیٰ آهـي، حبيبِ ڪبريا آهي،
اهـــوئي ابتـدا آهي ، اهوئي انتـهـا آهي.

نہ دنيا هئي نہ عُقبیٰ هئي نہ ئي مخلوق خلقيل هئي،
مگر اول سين ڪان ئي ، رسـولِ مـجتـبیٰ آهي.

خــدا خلقيو جهانن ڪي رسـولُ الله جي صدقي،
اهـوئي رحمتِ عـالـم ، امـامُ الانبياء آهي.

ذڪر اذڪار سڀ فاني محمّد جو ذڪر باقي،
سبب هي ٿيو جو خود الله، سندن ئي نعت خوان آهي.

صُبح سانجهي سدائين سڀ، پڙهـو صلواة سيد تي،
سين وردن ڪان اعلیٰ هي ، وظيفو بي بها آهي.

قبر محشر ۽ دنيا ۾ مدد ڪنهن جي نہ ٿي گهرجي،
سهارو 'عبدُ' جو هر دم رسولِ دو جهان آهي.

عَبۡدُهٗ عبدالوَحِيۡد سرهندي عَفِي عَنۡہُ
دارالارشاد درگاه ٽنڊوسائينداد